

1

מַת עַל־שֵׁפֶת הַיָּם: לֹא וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל
 אֶת־הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
 בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה
 וַיֹּאמְרוּ בְּיַד יְהוָה וּבְיַד מֹשֶׁה עָבְדוֹ: פ
 76 מו א אִזּוּ יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל

מִצְרַיִם מִיַּתֵּן עַל בֵּית יִמָּא:
 לֹא וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת גְּבוּרְתָּא
 יָדָא רַבְתָּא דִּי עֲבָד יִי בְּמִצְרַיִם
 וְדַחֲלִיו עִמָּא מִן קָדָם יִי וַחֲמִינוּ
 בְּמִימְרָא דִּי וּבְנִבְיָאוֹת מֹשֶׁה
 עָבְדֵיהּ: א בְּכֵן שִׁבַח מֹשֶׁה וּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל יָת תְּשֻׁבְתָּא דְהָא קָדָם

לקט בהיר

רשי

עוד (צל"ד): (ס) הנה פשוט הוא שאין לפרש כאן מיצת
 יד כמשמעו מפני צ' טעמים, חדא שאין לראות ידו של
 הקב"ה, והשנית שהכתוב גמר אומר אשר עשה ה', הרי
 שלא את היד ראו אלא מה שעשה; לזה תקן האונקלוס
 והוסיף מן דליה מיצת "גבורת" מה שלא נכתב בכתוב,
 וכאשר מיצת יד הגדולה כפשוטו יד רבתא, ומה שאמר
 הכתוב אשר עשה ה' מוסב על מיצת "גבורת" החסר,
 ולרש"י לא ניחא צוה, אלא אמר שעל פי פשוט נוכל לומר
 פירושו של יד הגדולה גבורה גדולה, ומה שאמר רש"י שעשה ידו של הקב"ה זה פירוש אומרנו אשר עשה ה' ואינו חסר
 כלום (ג"א): (סא) כמו גבורה או כח או יכולת, כל זה באים לרוב מידו ומסע הם ניכרים, וכן רשומו שיכול לשלוט ולעשות
 צו קטוב בעיניו כמו עס ידו, וכבר אמרנו כמה פעמים שצמקום הלמד מענינו ואין מקום לטעות לא נמנע הכתוב מלכתוב
 דרך מליצה ויופי, וכאן ודאי שאין לטעות וכנ"ל בצאת הקודם: (א) אמת שפעמים רבים אין מספר נכתב בתורמינו הק'
 לשון עבר צמקום הווה או עמיד צמקום הווה או הווה צמקום עמיד ועבר, ולא עלה על עט רבינו לומר שנכתב על שם
 המחשבה, גם רז"ל לא דרשו צם תחית המתים וכדומה, והטעם אי' מצ' דברים, או משום שדבר המדובר נוהג תמיד בכל

וירדפו אחרינו (מכילי - פסחים ק"ח): (לא) את היד
 הגדולה. את הגבורה הגדולה* (אויק) שעשתה ידו
 של הקב"ה, והרבה לשונות נופלין על לשון יד,
 וכולן לשון יד ממש הן, והמפרש* יתקן הלשון
 אחר ענין הדבור: (א) אז ישיר משה. אז כשראה
 הנס"ה עלה בלבו שיסיר שירה, וכן (יהושע י"ג) אז
 ידבר יהושע, וכן (מ"א ז' ח') וצית יעשה לבת פרעה,
 שינוי נוסחאות והנדחה. * והמתקן נרמזין - והמפרש.

אור החיים

חיים אחר הטביעה. ורבותינו ז"ל אמרו (מכילתא)
 כי ראו צמיחתן, והודיענו צוה כי שם גמרו מיתחם,
 והטעם כדי שיכירו צוה ישראל בעודם חיים והם
 יראו בישראל ותכנסם צושה, ולפי זה תהיה כוונת
 הכתוב על זה הדרך וירא ישראל את מלכיהם
 שהיתה יולאה נשמתו על שפת הים, ותיבת מת
 נקשרת עם אומרנו על שפת הים ולא עם היצת
 (ויראש"י):
 לא. ויראון העם את ה' פי' יראת
 הרוממות, אבל יראת העונש מן

הסתם היתה להם קודם במלכיהם. ולפי מה
 שהוכחנו בפרשת (י"ג מ"ג) זאת חקת הפסח כי לא
 קבלו עליהם מלכות המלך אם כן אפילו יראת העונש
 לא היתה להם עד שראו היד הגדולה ויראו וגו',
 ועל כל פנים ביראת הרוממות הכתוב מדבר*
 מאומרנו וירא ישראל את היד הגדולה ויראו וגו'.
 ואומרנו ויאמינו* כי זה תשלום האמונה צוהם*:
 טו א. א. אי' ויזכר. לא היה לריך לומר אז אלא
 וישר משה וגו' והדבר מובן כי אז
 שוררו. אכן יכוין הכתוב להודיענו הכנת המושג*.

אור בהיר

למעט. פח) וכאילו אמר ראו אותם כשמתו על שפת הים, ואין הפי' ראו אותם פגרים על שפת הים, ומיבת מת הוא פועל, ואינו
 שם דבר. פט) ק"ל אחר החקדים הגלויים נסים ונפלאות שראו עיניהם היו בצמיחת היראה בתמיה, ולא בצמיחת האבה. צ)
 פי' נפל עליהם פחד כשראו רוס תקפו וגדולתו, ואין זו יראת עונש כי לא עליהם היתה היד הגדולה. ולפי זה צא להם כל המדרגות
 בפעם אי'. צא) ומה חידוש אחר כל זה שהאמינו. צב) כי כל עוד שאין לאדם יראת הרוממות אין אמונתו שלימה, חסמר
 שערות ראש. צג) האך השיגו לומר דברים נשגבים כאלה.

י' ואמרו למימ' קדם י' ארי אר' ונאוותא דיליה הי חשב בלבו שיעשה שיסיר, וכן עשה ציחושע כשראה כ (יהושע י"ג) ויחמנו שפתח צב (במד' כ"ו) עלי צאר ענו לה, פירשו צו חכמי יצ צוה, למדנו שהיו ליישב פשוטו, אבל (ס) מכאן רמז לתר חזן משל שלמה שפ לומר וליישב לשון ה עתיד וכן מיד, כגן פי ה' יחנו (במד' ט' שהן* דבר ההווה לשון עבר, אבל זה לייצבו בלשון הזה: גאה) כתרומות* (י' שעשה דבר שאי נלחם בחיזירו ומת שינוי נוסחאות * שהוא.

רגיל איצו לעשות ככה פי' הכפל מורה שהרל על כל הצהמות, והרו כי כשנכנסה בלג השלימה אז זכו לו ישיר לשון עתיד לל אדם ויאמר כי ה ליאמר זולת אז תלו גם לעתיד וכל הבנ

צד) צ' מיצת הללו מי בלשון רבים ויאמרו, ופי

אז ישיר משה - הגבורה הגדולה והאלהים לדבורו

וַיֹּאמְרוּ קְמִימָר נִשְׁבַּח וְנִדְרָה קָדָם יְיָ אֲרֵי אֲחַנְיָא עַל גּוֹתְנִיא וְנִאוּתָא דִּיקָה הִיא סוּסִיא וְרַבְבָּה

אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִיהוָה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר אֲשִׁירָה לִיהוָה בִּי־נָאָה נָאָה

רש"י

לקט בהיר

חשב בלבו שיעשה לה, אף כאן ישיר, אמר לו לבו שיסיר, וכן עשה ויאמרו לאמר אשירה לה, וכן ציבוסע כשראה הכס אמר לו לבו שידבר, וכן עשה (יהושע י"ג) ויאמר לעיני ישראל, וכן שירת הבאר שפתח בה (במד' כ"א י"ז) אז ישיר ישראל פירש אחריו עלי באר ענו לה, אז יבנה שלמה במה (מ"א י"א ז), פירשו בו חכמי ישראל (סנהד' י"א) שבקש לבנות ולא בנה, למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה, זהו ליישב פשוטו, אבל מדרשו אמרו רז"ל (מכיל' - סנהד' ט) מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, וכן בכלן חוץ משל שלמה שפירשוהו בקש לבנות ולא בנה, ואין לומר וליישב לשון הזה כשאר דברים הכתובים בלשון עתיד והן מיד, כגון (איוב א' ה') ככה יעשה איוב^ב, על פי ה' יחנו (במד' ט' כ'), ויש אשר יהיה הענן (שם), לפי שהן* דבר ההוה תמיד ונשל בו בין לשון עתיד ובין לשון עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה^ג אינו יכול לישבו בלשון הזה: כי גאה גאה. (שנחגאה על כל גאה) כתרגומו^ד (מכיל'), (דבר אחר בא הכפל לומר שיעשה דבר שאי אפשר לבשר ודם לעשות כשהוא נלחם בחזירו ומחגבר עליו מפילו מן הכוס, וכאן

עת, וכמו שמתנולל רבינו בעלמנו סוף דיבור זה, או שנכתב במליצה ונחות לשון מאחר שהענין מוכח ומכריח שלא לעשות אנה ואנה אלא לפרש גם משמעותם האמיתית, אבל לא יתכן זה במה שלפנינו מפני חובת "אז", כי חובה זו מראה באצבע על זמן מיוחד לא לפניו ולא לאחריו, ופשוט הוא שמראה על אותו זמן כשראה הנס, וא"כ קשה הלא כשראה הנס עדים אנתנו שלא אמרו שירה (לו יהיה שנכתב עמיד במקום עבר), אלא ודאי התירון הוא שלכך הוסיף הכתוב אות היו"ד לפי שבאמת אז עדיין לא שר אלא עלה בלבו שיסיר וזאת עבודה לשון עמיד של היו"ד, וכן אלל בת פרעה שהענין שם מוכח שעדיין לא בנה, וכל זה פשוט וברור, אבל חז"ל לא השלימו בזה, כי למה להכתוב להודיע לנו שחשב וגם עשה, (וע"ז י"ל שהכתוב משמיענו שמשום אחרותא דלתתא שעלה בלבו לומר וכו' להשראת שכינה לומר שירה נשגבה כוחת - ב"ב) הלא אם עשה פשוט הוא שגם חשב לעשות, והיל"ל וישר משה, או אח"כ שר משה, לזה אמרו שהכתוב בא לרמוז או צעת ההוא כשיחיו המתים ישיר משה עמיד משה לומר שירה, וכן כולם חוץ בשלמה לא יכלו לדרוש ששיחיו המתים יבנה שלמה חו"ש במה לע"ז, אבל בעבור שחשב בן או בעבור שלא מיחה בגשיו ששעו בן כחילו בנה הוא בעלמנו (במ"ח): (ב) שפירשו

שינוי נוסחאות - שהיא.

רגיל איוב לעשות ככה, או על פי ה' יחנו, תמיד היו חוגים על פי ה': (ג) שהרי אמר הכתוב "אז" וכנ"ל (במ"ח): (ד) פי' הכפל מורה שהראשון עולה על השני וכחילו אמר גאה הגאונים, כמו אדוני האדונים (במ"ח), והכוונה שהסוס מתגאה על כל הבהמות, והרוכב מתגאה על הסוס, ואמר שהקב"ה גאה הגאונים שהלא סוס ורוכבו רמה בים (ר"ב), וזה נראה

אור החיים

כי כשנכנסה בלבו יראת הרוממות והאמונה השלימה אז זכו לומר שירה צרות הקודש. ואמרו ישיר לשון עתיד לזכר שאמר אז חש הכתוב שיעשה אדם ויאמר כי אז מיעט שאין שירה זו יכולה ליאמר זולת אז תלמוד לומר ישיר שישנה לשירה זו גם לעתיד וכל הבא לשיר שירה זו לפני ה' יש לאל

אור בהיר

צד' ב' חובות הללו מיוחדים, והיה די לומר אז ישיר משה ובני ישראל אשירה וגו', שמיצת ישיר פירשו שאמרו שירה, גם התחיל בלשון רבים ויאמרו, וסיים בלשון יחיד אשירה. צד' ופי' הכתוב הוא עז"ה, או ישיר כשעלה בדעתם לומר שירה, ויאמרו זה לזה

סוּם וּרְכָבוּ רָמָה בַּיָּם; ב עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה רָמָא בַּיָּמָא: ב תַּקְפִּי וְתִשְׁבַּחְתִּי דְחִיָּא יְיָ וְאָמַר בְּמִימְרֵהּ וְתוֹהַ לִּי

לקט בהיר

רש"י

יותר להיות פשוטו, אבל מדלת אמר כן גאה הגאונים מציא גם ד"א שאחר שאמר גאה יש עוד לומר גאה שכל מה שאמר לא אמר כלום, ודרך הב' לא די, שא"כ מה שייכות אלל סוס ורכבו רמה, היה לו לסומכו אלל וארוממנהו (ב"ב: ה) רש"י אומר כאן ב' דברים, חדא שהיו קשורים ולא נפרדים, זה נשמע ממה שהזכיר בכלל את הסוס, שאם הסוסים נלקו ונטבעו אגב בעליהן למה לפרש זאת (מ"ל), ועוד היל"ל סוס ורכב (ג"א), והשנית שהיו עולים ויורדים, זה נשמע מאומרו ירה רמה שהפירושם השליך מלמעלה למטה, כלומר מים היו למטה והשליך סוס ורכבו מלמעלה, ואנו יודעים להפך שהם היו למטה בקרקעית הים ועליהם צאו המים, אלא שניהם אמת, שאחר שבאו עליהם המים עלו ונשלו למטה, ואגב נשמע שכל משך הזמן אינן נפרדים, שאפילו בשעת רמה מלמעלה למטה היה ג"כ סוס ורכבו (ד"ד: ו) והוא לשון ארמי, ואינו מלשון רום וגובה אלא צין ירה וצין רמה פירושם השליך למטה למוך המים, וההוכחה שעלו וירדו כבר אמרנו באת הקודם, אבל לפי מדרש אגדה הוא לשון עברי מלשון רם

סוס ורכבו רמה בים, וכל שאי אפשר לעשות על ידי זולתו נופל בו לשון גאות, כמו (ישעי"י י"ב ה') כי גאות עשה, וכן כל השירה תמלא כפולה, עזי זמרת יה ויהי לי לישועה, ה' איש מלחמה ה' שמו, וכן כולם, ברש"י ישן, דבר אחר כי גאה גאה, על כל השירות, וכל* מה שאקלם בו עוד יש בו חוספת*, ולא כמדת (מלך) בשר ודם שמקלסין אותו ואין בו (מכילי): סוס ורכבו. שניהם קשורים זה בזה והמים מעלין אותם לרום* ומורידין אותם לעומק* ואינן נפרדין (מכילי) - (נח"ל): רמה. השליך*, וכן (דניאל ג' כ"ח) ורמו לגו אחון נורא, ומדרש אגדה כתוב אחד אומר רמה, וכתוב אחד אומר ירה, מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום (מכילי - נח"ל), כמו (איוב ל"ח ו') מי ירה אצן פתחה, מלמעלה למטה: (ב) עזי זמרת יה. אונקלוס תרגם תוקפי ותשבחתי, עזי כמו עזי (בשור"ק) זמרת כמו זמרתיו, ואני תמה על לשון שייני ונסחאות ועל כל * נספח. * מעלין אותם ויורדים לעמק.

ז) פי' היו"ד של עזי מושך אחר עמו (במ"ח):

אור החיים

ואמרו השירה לשון יחיד כאילו הם איש אחד שזולת זה היו אומרים נשירה: **ב**י גאה גאה וגו'. אין לשבח תחלה אלא על מפלתן של רשעים" (משלי י"א) ובאצוד רשעים רנה, ופירוש אומרו גאה גאה יכוין על פרעה שנתגאה גאות ששמה גאות כי דרך הבאים יתגאו על כיוצא בהם אדם על אדם כיוצא בו" (וגאוחו של זה אינה חשובה גאות כי הוא מתגאה על השפל אבל פרעה גאה גאה פירוש גאות שנקראת כפי האמת גאות גאה" כי לא החשיב מאמר עליון ואמר מי ה' או ירלה גאה

גאה שהיתה גאוחו כפולה" (ב) סוס ורכבו של הגאה רמה וגו'. עוד ירלה גאה על ה' מלך גאות לבש ונתכוונו לומר כי קודם שעשה משפט זה היתה לו בחינת גאוח אמת ובאמלעות יד הגדולה גאה גאה" (ב) גם לרמוז צין בעליונים צין בתחתונים באמלעות דבר זה. ולדרך זה חסר הנסמך לרוכבו" (ב) ואולי שיעור הכתוב הוא על זה הדרך השירה לה' כי גאה גאה פירוש ה' ונמשכת עוד חיבת כי גאה גאה למטה על זה הדרך ולאווחו שגאה גאה" (ב) סוס וגו' רמה בים ה' **ב**. עזי זמרת וגו'. הכה סדר העומדים לפני ה' **אור בהיר**

לאמר השירה, פי' נאמר בלשון יחיד השירה, ולא נאמר נשירה. מפלת הרשעים, כי כן הוא המדה. (צ) הגם שהוא שקר והוא ענף מגאוח, אבל אין ראוי ליאמר עליו גאוח כפה מלא. (צח) וכן פי' הכפל. חיבת גאה הא' פירוש גאות, והב' פירוש נתגאה, כלומר גאות גדול נתגאה, ולא גאות קלושה. (צט) פי' גאוחו היתה במדה גדושה, וזה פי' הכפל, והענין אחד. (ק) ר"ל לפי דרך זה נכון, שמתואר בכתוב מאיזה סוס ורכב מדבר, מה שאין כן לדרך הסמוך, וכן לשיטת רש"י ו"ל היה לו לומר סוס ורכבו של פרעה רמה וגו'. (קא) שעל ידי יציאת מצרים נתחנך האמונה. (קב) וכי"ל במ"ק ק'. (קג) שהוא פרעה.

לפרק דין מקדשא אף המקרא שאי בשלשה מקווי מקומות נקוד חליך אשמור אותיות הנקו שלישית" ואי נקודה בשור"י עולי, יסור ע (י"ד ז'), ואלו ש (ב) ושל תהליכ חין בחד מ סמוך להם וי המקרא, שאי אלא עזי שם בשמים, שוכי ליב ע"י, וכו' לישועה, חמר כ"ג) לעזרת ה' האדם (קהלת ג' חזמורי"י, זמ וכריחה, עזו ולא תתמה ע מקראות מדנ את קירות ה סביב, היה ל הימים) (מ"ח בערי יבודה מלך עליהם (במד' י"ד ע"י), שלח משה וג ואשר לא שם לומר עזב: זד אותו באלצעי נביאים (מכילי לשון נוב"י, ג שייני ונסחאות * וש קן ואפילו שפה שאמרו הכירוה קחני, כלומר א

אֲדִירִים: ^ד מִי־כִמְכָה בְּאֵלִם יְהוָה
 מִי כִמְכָה נְאֻדָר בְּקֹדֶשׁ נֹרָא
 תְּהִלַּת עֲשֵׂה פִלָּא: ^{יב} נְטִית יְמִינְךָ

תְּקִיפִין: ^{יא} לִית בְּר מְנָה דְאֵת
 הוּא אֲלֶהָא ^{יז} לִית בְּר מְנָה אֲלֶהָא
 אֵת אֲדִיר בְּקֹדֶשׁא דְחַל תְּשַׁבְּחֵן
 עֲבַר פְּרִישׁוֹן: ^{יב} אֲרַמְתָּ יְמִינְךָ

לקט בהיר

רש"י

מט) מתרגמין חוקפי, ופי' צאלים אפילו צאלים: (ג) ופירש שם רש"י השתיקה תהלה לך עכ"ל, כי המקלט את המלך ואומר לו אמה ער וגדול הרי ציה אומנו:

(יח) באלים. בחוקים, כמו (יח"י י"ג) ואת חילי הארץ לקח, חילותי^ט לעזרתי חושה (תהי כ"ב כ): נורא תהלת. יראוי* מלהגיד תהלותיך* פן ימעטו, כמו שנאמר (תהי ס"ה ב') לך דומיה תהלה^ט:

שנינו עשאתו יראו. תהלותו. ביד.

(יג) נטית ימינך. כשהקדוש צרוך הוא נוטה ידו הרשעים כלים ונופלים, לפי שהכל נחון בידו ונופלים בהעתיקה, וכן הוא אומר (ישעי ל"א ג), ויהי יעקב ידו וכשל עוזר ונפל עזר, משל לכלי זכוכית הנחונים ביד*

אור החיים

מחשבות, כנגד מה שאמר לחלק שלל כסמו ים צזה הגם שימלטנו סום וישוט צים הנה שללו אצד^{קכ"ג}, וכנגד העינוי שחשב על היחודים כרמוז באומרו תמלאמו נפשי גם מה שחשב להריק חרצו אמר לללו וגו' פירוש מתו^{קכ"ג}, ולא מחו חקף ומיד אלא לללו כעופרת צמים אדירים ואמרו ז"ל (מכילתא) שהיו המים מעלים אותם עד לשמים ומורידים אותם עד הבהום והיו מתים באריכות זמן^{קכ"ג}, והוא אומר כעופרת צמים אדירים יכוין לצ' דברים, הא' הוא השקיעות, והוא אומר לללו כעופרת, והב' הוא מניעתם מלמות חקף ומיד, והוא אומר צמים אדירים והם יעלו ממעל וימנעו ממות חקף ומיד שיר ושצח לאלהים על נסיו ומופתיו:

רשום הוא. עוד ירצה על דרך אומרים ז"ל (מכילתא) מלך צשר ודם מוראו על הרחוקים יותר מהקרובים אבל הקצ"ה מוראו על הקרובים יותר וכו', והוא אומר מי כמוכה צאלים כי שם מכירים יותר אבל בתחנותים חימתו מי כמוכה כשאתה נאדר בקודש^{קכ"ג} כשאתה נותן חוקף ואדר לבחינת הקדושה כמעשה ארץ מלרים אשר השפיל גאון רשע והאדיר הקדושה. עוד ירצה על דרך אומר (דניאל ז' י') נהר די נור נגד ונפיק מן קדמוכה, ואמרו ז"ל (חגיגה י"ג:) כי מזיעת החיות שמזיעים צעה שאומרים קדוש יולא נהר דינור, והוא אומר נאדר בקודש פירוש כשמבדרים אותו בקודש אז לנד המורא^{קכ"ג} שנכנס בחיות כשמבלים אותו עושה הנוראות ההוא שמזיעים נהר דינור^{קכ"ג}:

יא. מי כמוכה צאלים וגו'. קכ"ג פירוש כיון שאנו רואים מלרים שהוא השר מלרים שמו מת מי ידמה לה' צצני אלים^{קכ"ג}. עוד נראה על דרך אומרים ז"ל (חגיגה ע"ז) מלך צשר ודם כשנחצב צחוק העם אינו ניכר כי הוא זה מה שאין כן אלהינו אות הוא צצצו, והוא אומר מי כמוכה אפילו כשאתה צאלים צלא שום היכר המלוכה

נורא תהלות עושה וגו'. קכ"ג פירוש יש לכל לירא מהגיד תהלותו לנד שמעשיו כולם פלא ומי הוא שיצטדק בתהלותו, כי אין אדם ישיג דעת המופלא לשצח צו^{קכ"ג} ואיך יהללו צמדרגה קטנה כיון שיש לו צחינה מופלאת ומכוסת גדולה ועלומה: יב. נטית ימינך וגו'. רבותינו ז"ל אמרו צספרא

אור בהיר

שפירשו אשה אותם דלים ורשים ממנהיגיהם. קכ"א) זה ודאי שאינו יכול לשוט צאופן שיעיל עלמו וגם הונו. קכ"ב) זה כנגד להרוג גדוליהם. קכ"ג) זה כנגד שהיה רוחה לענות אותם. קכ"ד) הגם שפי' צאלים אפילו צאלים, עם כל זאת מיותר הוא, שחיתת מי כמות כולל חלשים וגם חוקים. קכ"ה) פירוש מלאכי מעלה. קכ"ו) פירוש כשאתה מקדש את שמך להיותו נאדר ומהולל, וזה מתוך הכפל. קכ"ז) זה פירוש נורא תהלת. קכ"ח) זה פירוש עושה פלא. קכ"ט) מה השייכות של עושה פלא לנורא תהלת על פי פשוטו. קל) כי פי' חיתת פלא, דבר מכוסה שאינו מושג דעת אדם, ואם אינו משיגו האין יכול

(מכילתא) לים אמרה ל אלא דמו של איך אוכל ל הקצ"ה שאי וגו' עד כאן. רואה כי לא ולא כן מנינו הקצ"ה לשרו רצונו של עו ונוטלה ממנו אמר לו יש יהיה ערב אותם שנאמר ז"ל צפירוש צ כך כשהחזירו גם למה הו' י שלך לפניך י ערב. עוד קש צחוכו אדם פעמים שטבו ציום ההוא צ הים חפץ צ ורשצ"ס שפיו הים שימלאו קצלם כשזרקו נראה ליישב למאכל דגים. יתעבב ה' לו אין לורך צדו עד שימותו קבורה. והבב רבותינו ז"ל משמעות הכו לאומר. קל פירוש מושג לפי הגמרא פלוט או מפעולה

כג ואתחנן אליהוה בעת ההוא כג וציתי קדם יי בעדנא ההיא

לקט בדיר

רשיי

טז) כנראה דעת רבינו (והוא דעת חז"ל בספרי) ג' לשונות בענין זה, א) חנם, ב) חן וחסד, ג) תמינה, בתיבת חנם המ"ם נוסף ויכול לבוא בזו"ן על משקל ריק ריקס ריקן, ולפי"ז התי"ו שבתיבת ואתחנן שימוש הוא על משקל אֶתְקַעַל (רא"ם - לברש), וא"כ אין פירושו ואתפלל ואינו אחד מעשרה לשונות של תפלה, אלא פירושו ואתחנן ואשאל (שאלתי) מתנת חנם: יז) ר"ל שום מין זכות עולם, אפילו זכות אבות וכדומה לזה אינם מזכירים כשמתפללים על עולם

(כג) ואתחנן. אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם"י אף על פי שיש להם ללדיקים לתלות במעשיהם העושים אין מבקשים מאת המקום"י אלא מתנת חנם (ספרי) (לפי שאמר לו (שמות ל"ג י"ט) ותנותי את אשר אחון"י) אמר לו בלשון ואתחנן (תנח"י) דבר אחר זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה"י (תנח"י) כדליתא בספרי: בעת ההוא. לאחר

(משא"כ שאר תפלות משה רבע"ה שהיו על ישראל), ויותר מזה שאפילו סתם אינם מתפללים אלא אומרים בפירוש שאין להם זכות עולם ועומדים כעני בפתח ומבקשים מתנת חנם, וכל זאת מתמת ענותנותן הימירה ושפלות עולם צעני עולם, או אפשר שאין כדאי להם לנכות מעט מזכותיהם הנפון להם כנגד כל חיי עוה"י, לזה אין מתפללים סתם שאם יש להם זכות מוטב ואם לאו יהיה מתנת חנם, אלא שואלים דוקא מתנת חנם (נח"י), עוד יש לומר כוונת רבינו, שיש להם נמה לתלות זה דעת המון עם, אבל הם אין מבקשין לפי שהם יודעים האמת שאין בשר ודם המגיע לו, כי אם נדקק מה חתן לו, ושכר מצוה מצוה, וכל מה שעושה לעולמו הוא עושה, וזוה מיושב משה רבינו אשר בלתי נפשו שיענהו הקב"ה למה לא שאל בשביל מעשיו או מעשה אבותיו אחר שראה שלא קבל מתנת חנם (קניזל): יח) נדפוס הראשון גם בכחצי יד העתיקים נשמט מאמר זה, גם המזרחי נראה שלא היה לפניו גירסא זו (וכן בספרי ליתא והוא מן התנחומא), וכךן שלא לגרסה, כי שם בפי חשא נראה מן הכתוב ומן דברי חז"ל שאינו מלשון חנם אלא מלשון חן וחסד ורחמים, והוא ענין אהבה ותיבה, כלומר ותנותי חתן לו חן שימנא חן בעיני למי שארצה לחון, אבל אין הכרח ויכול להיות גם שם מלשון חנם, ואם גרסינן לה יהיה פירושו, כי מנין עלה נדעת משה לשאול מתנת חנם הלא אין בשר ודם שיתן מתנת חנם, ומה עשנתו ולמה יתן לו מה שאינו מגיע, לזה אמר לפי שאמר לו ותנותי וגו' (ג"א): יט) ואלו הן: נעקה, שועה, נאקה, רנה, פגיעה, נפול (ואתנפל), פלול (תפלה), עתירה, חילוי (ויחל), חנון (תמינה), וחז"ל בספרי הביאו ראיה מן הכתובים על כולן, ולפי"ז תי"ו של ואתחנן יסוד

אור החיים

כג. ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. ריך לדעת אומרו בעת ההיא"י, ורבותיו ז"ל אמרו (ספרי) כשראה שפול סיחן ועוג לפניו וכו', לדבריהם חוזר למה שלפניו"י שהיה מלחמת סיחן ועוג, ולפי זה טעם המאמר לומר שזולת מה שהיה בעת ההיא"י לא הייתי מתפלל כי הגזירה כבר נגזרה, ונראה לומר בהעיר עוד אמרו (לאמרי), ורבותיו ז"ל דרשו (שם) שאמר משה לה' השיבני על דברי אס אני נכנס לארץ, וזה דרך דרש, אכן פירוש אומרו בעת ההיא הוא זמן שנשבע ה' על דור המדבר שלא יראו את הארץ שאמר בפרשה

אור בדיר

א) אינו ידוע על איזה עת הוא חוזר ובכלל מה נפקא מינה באיזה עת. ב) פי' סוף פרשת דברים. ג) שהשכתי שהומר נדרי. ד) למי יאמר ה'. ה) קודם שהתחילו למות מתי מדבר.

שכנשתי ארץ סיחן הכדר: לאמר. זה א' משה לפני המקום תעשה את שאלתי או דדין"כ"י (שם): ארתה: שונו נוסחאות * מחמשה.

ארכס והנחילום לבני גד אומר זאת להשמיע שדו היו לפניו, א) הגזירה א' והשבעה שנשבע הקב"ה אבל אחר שהסכים הקב מקצתו הומר כולו, אבי הירדן, על כן ואתחנן והאמת היה שצין הגזיר (ג"א): כא) ואלו י שיפקוד הקב"ה מנהיג מקומות, אחד בפי' ואר גואלם, והשני בפי' בשלו הודיעני אם אפול בידו והשיבו על שאלותיו עב הספרים, אבל אם נדיי שהכוונה בו שמרע"ה: ככל זאת ואינו חולק, י מלהתפלל וליך לדרכי עוד, או שאין אמה עת בקשה רק שאלה (ג"א) מקום שנאמר ה' זו מד

על עולמו להחיר: לפניו לבטל גם על מדין נדר שהוחר מ והוא אומרו לאמר ו הנאמרים אלא לאמ בחכמה כי יותר יהי להחיר שבעת הגז

קְמִימָר: כִּד יי אֱלֹהִים אֶתְּ שְׁרִיתָא לְאמֹר: כִּד אֲדַנִּי יְיָ הוֹה אֶתְּ תַחֲלוֹת

רש"י

לקט בהיר

הוא, ויכול ליפול ממנו כמו מ"ו של תפלה כלומר אינו שימוש, ומכל מקום ענינו ופירושו "הפלת" התפלה, ויאמר בשעת זרה או חולי הצריך רפואה וכדומה לזה, משא"כ תפלה יאמר גם על הקרבת התועלת או על התמדת הטובה שלא יפסקו (לברוש): כ) כלומר שייך על דמיון ליה על סוף פרשת דברים שסיפר מלחמת סיחון ועוג וירשו את ארצם והנחילו לבני גד ורואבן (ולא על ואת יהושע ויחי כי פשוט הוא שלא זיהו רק אחר שמתם תפלתו), ואמר, שהכתוב אומר זאת להשמיע שדוקא צעת ההוא ולא בשעת הגזירה, ולמה, שהשבעתי שהוחר הנדר (רא"ם), וציתר ציבור, כי ב' דברים היו לפניו, א) הגזירה אשר נגזר עליו בעבור עון ופגם אשר לא קדשחם אותי שלא להביא את ישראל לארץ ירושתם, ב) הנדר והשבעה ששבע הקב"ה בכיכול, וכדי שלא ירצה צמפלה, א"כ היאך יעלה על הדעת לבטל הגזירה אם הוא נגדר וצמפלה, אבל אחר שהסכים הקב"ה לנחל את ארץ סיחון ועוג לבני גד ורואבן נמצא ממילא שנתבטל השבעה למפרע, שנדר שהוחר מקצתו הוחר כולו, אבל אין זה אומר שנמחל לו עונו, ויש יום לאל איום לקיים גזירתו שלא יעבור לארץ הטובה שבעבר הירדן, על כן ואתחנן לבטל גם הגזירה בתשובה ותחנונים (ולזה לא אמר רבינו דמימי שנתבטל גזירתי או שנמחל עוני), והאמת היה שצין הגזירה וצין הנדר היו על הארץ אשר "נשבעתי" להאבות ולא היה ארץ סיחון ועוג בכלל ולא הוחר מקצתו (ג"א): כא) ואלו הן: אחד כשהחפלה על מרים דכתיב (במד' י"ב י"ג) וילעק משה אל ה' לאמר, השני כשהחפלה שיפקוד הקב"ה מנהיג אחריו דכתיב (שם כ"ו ע"ו) וידבר משה אל ה' לאמר, והשלישי כאן, ובספרי כאן מנו חז"ל עוד ב' מקומות, אחד בפ' וארא (ו' י"ב) וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני וגו' ואני ערל שפחים, ששאל משה הודיעני אם אתה גואלם, והשני בפ' בשלח (י"ג ג') וילמא שם העם למים וגו' וילעק משה אל ה' לאמר וגו' עוד מעט וסקלוני ששאל משה הודיעני אם אפול בידם אם לאו, וצפ' פנחס שם בספרי ר' אלעזר בן עזריה אומר ב' מקומות בקש משה לפני הקב"ה והשיבו על שאלותיו עכ"ל (ועיין שם בפירושינו למה השמיט את החמישי), ויש על זה תירוץ שונים, גם יש שרצו לשבש כל הספרים, אבל אם נדייק בדברי חז"ל ובדברי רבינו אין עוד קושיא, רבותינו דייקו ודרשו בכל המקומות יתור תיבת לאמר שהכוונה בו שמרע"ה שאל ואזה לשמוע תשובה על שאלותיו ובקשותיו והקב"ה נענה לו והשיב לו בכל פעם, ורש"י מודה בכל זאת ואינו חולק, אך אמר עוד דבר בענין זה שבג' פעמים הללו אמר משה איני "מניחך" וגו' פי' אין אני מניח מלהחפלה וליך לדרכי בתקוה שבדאי חשמת תפלתך, אלא אחפלה עד שתאמר לי תשובה אם כבר נתקבל חפתי ואיני צריך עוד, או שאין אתה עמיד לקבלו ולא יועיל, ואת לא שייך רק בג' מקומות הללו, משא"כ בפ' וארא וצפ' בשלח שלא היתה בקשה רק שאלה (ג"א): כב) ידוע הוא שרוב דברי רבינו נסדר במדבר דברים נוצעים מן הספרי, וז"ל: ה' אלהים כל מקום שנאמר ה' זו מדת רחמים שנאמר (שמות ל"ד) ה' אל רחום וחנון, כל מקום שנאמר אלהים זו מדת הדין שנאמר (שם

שכבשתי ארץ סיחון ועוג) (ספרי) דמימי שמתא הוחר הנדר: לאמר. זה אחד משלשה* מקומות** שלאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה את שאלתי אם לאו (שם): כד) ארני ה'. רחום דדין** (שם): א) אתה החלות להראות את עבדך. שינוי נוסחאות * מתמשה.

אור החיים

מהחיר שבעת גזירת ישראל שהם צעלי העון, וכל דברי משה יגידו נדקת ה' עשה, עוד נתכוון לדייק ד' תנאים הצריכים לקבלת תפלה, א' שיתפלל כעני הדופק על הפתח כדרך אומרו (משלי י"ח) תחנונים ידבר רש, ב' שיבקש ממקור הרחמים, ג' זמן התפלה כדרך אומרו (תהלים ס"ט) ואני תפלתי לך ה' עת רצון, ד' שחיה תפלתו מפורשת ולא חיה

על עצמו להחיר שבעה שעליו ואחר כך יאמר לפניו לבטל גם על ישראל, ויהיה הדבר קל להשיג מדין נדר שהוחר מקצתו הוחר כולו, (נדרים ס"ו), והוא אומרו לאמר פירוש אין תכלית הדבר בדברים הנאמרים אלא לאמר עוד דברים אחרים, וזה עשה בחכמה כי יותר יהיה נקל להתקבל תפלתו על עצמו להחיר שבעת הגזירה שעליו להיותו נקי ולדיקו)

אור בהיר

(1) מעון המרגלים.

תהיה
מתנת
תחלות
קום יי
ג י"ט
(תחתי)
לכה יי
לאחר
ז שאין
מן, או
ס זכות
לוח זה
, ושכר
בשכיל
נשמט
זס בפ'
ותונית
ירדשו,
מגישו,
פלול
ן יסוד
: כמו
צעת
זבועה
לשון
נאמר
א על
ממנו
פירוש
והגם
ו ולא
תפלל
שהוחר

יְדֵךְ הַחֲזֹקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
 אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשֶׂיךָ וְכַגְבוּרֹתֶיךָ
 כִּי אֶעֱבְרָהנָא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ

אֶרְאֶה דְשִׁכְנֶתְךָ בְּשָׁמַיָא מַלְעָא
 וְשִׁלְיָא בְּאֶרְעָא וְלִית דְיַעֲבֹד
 כְּעוֹבְדֶיךָ וְכַגְבוּרֹתֶיךָ: כִּי אֶעֱבֹר
 בְּעַן וְאֶחָזִי יְת אֶרְעָא שְׂבִתָא דִּי

לקט בהיר

רש"י

ומניא ראה שקליחתו וכפרתו מראה גדולה כמו צ"ה דכתיב
 יגדל נא כח ואחריו סלחתי כדנרד: (כה) כלומר קוקת יד
 ימין אשר מלא רחמים נראה ויכר כשיכבשו רחמין את
 כעסן לקבל שבים, וכל זאת למדתי בעת שפחתה לי
 פתח: (כו) שרים היושבים אלל המלך בקמדריות (כסא
 מלכים) ומייעלים אותם, בלשון יווני (ולא כש"ח)
 (הערך): (כז) ר"ל משה חשב כן בכונת תיבת
 החלומי, שכל כניסת סיתן ועוג יהיה רק התחלה על כל
 מה שעמית לתם לפניו, לזה בא בטענה על הגמר, אבל באמת
 היטה הכוונה על שצירת לבו ומניעת רותו של סיתן
 ואמוריים, שעל ידי זה היו כבר נתונים ביד ישראל
 (אודה"ח), או כמו שפירש רש"י שם על כפיית שרו של מעלה עיי"ש:

נא כח ה' (סס): ואת ידך. זו ימיןך שהיא פשוטה
 לכל באי עולם (לקבל שבים) (ספרי פנחס): החזקה.
 שאתה כובש ברחמים^{כ"ה} את מדת הדין בחזקה*
 (סס): אשר מי אל וגו'. איך דומה למלך בשר ודם
 שיש לו יועלין וסנקתדרין*^{כ"ו} הממחין בידו כשרובה
 לעשות* חסד ולעבור על מדותיו (חבל) אתה אין מי
 שימחה* בדרך אם תמחול לי וחצטל גזירתך (סס),
 ולפי פשוטו אתה החלות להראות את עבדך מלחמת
 סיתן ועוג כדכתיב (ב' ל"ח) ראה החלומי תח לפניך^{כ"ז}
 הראני מלחמת ל"ח מלכים: (כה) אעברה נא. אין
 שינוי וסחאזת. החזקה. וקוסטרין. למול. ימחה.

בְּעֶבְרָא דִּי־דָנָא ו
 וּבֵית מִקְדָּשָׁא: כ

נא^{כ"ה} אלא לשון צ
 ירושלים^{כ"ז} (סס): זו
 (שמלכז עונותיהם

מפני שהוא במקום גג
 הקודש בין שער עייר
 המשוחזים שחזכו ה

חמתו עליהם לכ
 דברים בפסוק (א'
 משה בדבריו לה:
 המלכות שאינה נוג
 אעברה כדרך הע

וכנגד מיוחד עם
 המקדש לפדיון נפצ
 אלא לראות לבד, וז
 לומר תיבת נא פיו
 כדי להשיג תקוה
 לעבור כל עוד שיש
 ימיו, ולמה שכתבתי
 זמן הגזירה של כ
 לעבור בזמן זה שט
 השכיל שנתכוון לז
 היטה שימותו צמד
 שיהיו כולם בני ס'
 מוכן מעלמו שיכנכ
 שימותו מיתח כרת.
 (צמד"ר פי"ט) כי
 הוא משה עלמו, וז
 רמזה בפסוק מה

אור החיים

דין נושאים ונותנים עמו עד שיתנחם וכו' ומתירים
 לו ע"כ, ומשמע שהגם שאין פתח זו אללו פתח אף
 על פי כן מחכמין עליו להתחרט, והוא מה
 שנתכוין משה בטענתו לפני ה' אתה החילות שהוא
 החיר לו שזועתו כשנשבע ליתרו הגם שלא היה
 חפץ להחיר והראיה ששבעה ימים ה' אמר לו
 (שמות ג' י') לכה ואשלחך אל פרעה והוא לא היה
 רוצה מאיזה טעם שיהיה ונשא ונתן ה' עמו עד
 שנתראה לדבר מלוא הולך והחיר נדרו וכמו כן יחיר
 ה' שזועת גזירת משה, והגם שאין כאן פתח יש
 כאן דבר מלוא להראותו את הארץ הטובה כאומרו
 אעברה נא וראראה וגו', ואם האמר מה דמיון דין
 שכתב רמב"ם לשאלת משה כי דין רמב"ם המחיר
 הוא המקיים המלצה^{כ"ז} ולזה מחירין לו אבל מה
 שלפנינו ה' נשבע ובהתרתו משה הוא שעושה מלוא
 הליכת הארץ, לזה דקדק משה בדבריו ואמר את
 עבדך^{כ"ז} וידוע כי מה שקנה עבד קנה רבו:

כה. אעברה נא וראראה וגו'. לריך לדעת
 כוונת אומרו נא^{כ"ז}, גם למה
 הולרך לומר וראראה וגו' הלא כשיעבור הענין
 מעלמו מוכן שיראה וכו', ואולי שנתכוון להשיב
 תשובה על הדברים המונעים ביהתו לארץ כאומרם
 ז"ל שהם צ', א' לפי שהגיע זמנו של יהושע למלוך
 (תנחומא) ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא
 נימא, צ' שפכה הקצ"ה שעתידין ישראל לחטוא
 וינטרך להשליך חמתו עליהם וחשב ה' לַמִּשְׁפָּן
 בשבילם הציח המקודש כרמוז בתיבת משכן משכן
 כאומרם ז"ל (שמו"ר פי"א^{כ"ז}), וצוה יש תקוה
 לתכלית טוב לישראל וכמאמרם ז"ל (מדרש תהלים
 ע"ט) צפסוק מזמור לאסף אלהים צאו גוים וגו'
 מזמור קינה מצעי ליה אלא שהשליך חמתו על
 ענים ואבנים ולא השליכה על ישראל וכו' ע"כ, ואם
 היה משה צונה בית המקדש אמרו ז"ל (סוטה ט').
 שלא היטה אומה ולשון שולעת בו וזה יסובב לשפוך

אור בהיר

כא) פי' הוא שנשבע הוא שמתירים לו והוא המקיים את המלצה. (כב) ולא אמר אתה החילות להראות לי. (כג) הלא כל
 הענין בקשה ולמה לזיינו עוד בלשון בקשה, ועוד היל"ל נא אעברה וגו'. (כד) שנתמשכן בעונותיהם וכו'.

כד) פירוש חיפך ומיד
 קודם ס' שנה אלא מיתה
 גם מדוייק תיבת נא פי

שדוד המלך ע"ה נתן שבח והודיה להשי"ת במה שגמל עליו השיג זה הענין הגדול שיהיה לו שמחה בישועת הבורא ב"ה. וזהו סמיכת הברכה (תפילת שמו"ע) מְשַׁעַן וּמְכַטָּח לְצַדִּיקִים - וְלִירוּשָׁלַיִם עֵינֶיךָ בְּרַחֲמִים תִּשׁוּב. כי כן דרך הצדיקים לפום צערא אגרא, כי הצדיקים המצטערים על כובד הגלות הם הרואים תיכף הישועה, כמו שאמרו (תענית ל, ב) 'כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה'. וזהו פירושו, כי זאת המְשַׁעַן וּמְכַטָּח לְצַדִּיקִים, לראות תיכף הגאולה לירושללים עֵינֶיךָ בְּרַחֲמִים תִּשׁוּב.

וזהו שנאמר בתהלים (קד, לה) יַעֲרַב עֲלָיו שִׁיחִי אֲנֹכִי אֶשְׁמַח בָּהּ. אחר כל השירות ותשבחות שאמר בספר תהלים זאת היתה כל מגמתו שהיה מצפה להביא השמחה בהבורא ב"ה - יַעֲרַב עֲלָיו שִׁיחִי אֲנֹכִי אֶשְׁמַח בָּהּ. וזהו שאומרים (שחרית לשב"ק - שוכן עד) עַל כָּל [דְּבָרֶיךָ] שִׁירֹת וְתַשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי עֲבָדֶיךָ מְשִׁיחֶיךָ. פירוש, על כל השירות ותשבחות שיאמרו בני ישראל לעתיד הוא היה רואה מקודם, כמו שנאמר (דברי הימים א כט, י) וַיִּבְרָךְ דָּוִד אֶת ה' לְעֵינָיו כָּל הַקְּהָל - פִּירוּשׁ לְעֵינָיו כָּל הַקְּהָל הַיֵּינוּ לַעֲתִיד, באותה בחינה היה מברך עתה להשי"ת. וזהו שאמר וְרוּחַ קְדָשְׁךָ אֵל תִּקַּח מִמֶּנִּי הַשִּׁיבָה לִּי שִׁשׁוֹן יְשׁוּעָה. שיהיה תמיד בבחינה זו לראות הישועה העתידה כנ"ל. וזהו שאמרו (ברכות ה, ב) 'אעפ"י כן סמכה דוד ברוח הקודש - סוּמְךָ ה' לְכָל הַנְּפִלִים' (תהלים קמה, יד). והבין].

נחזור לענינו כפי המבואר בשירת הים: כי כל זה גרמו בשירת הים מה שיהיה לעתיד לבא - פי לה' הַמְּלוֹכָה וְכוּ' וְהִנֵּה ה' לְמִלְכָּה עַל כָּל הָאָרֶץ (נוסח או ישיר שאומרים בתפלה). לכן גם התחלת השירה היא בלשון עתיד - אֲשִׁירָה וגו'. זֶה אֱלֹהֵי אֲנֹנְהוּ - וּתְרַגְסוּ אֹנְקְלוֹס ד'ין אלהי ואבני לי מקדש ואפלה קדמוהי' וכו'. פירוש, מה שיהיה לעתיד לבא בנין בית המקדש זה גם עתה לי לישועה כנ"ל.

או יאמר או ישיר וגו'. כבר האריכו המפרשים לדקדק בלשון השירה שנאמר בלשון עתיד.

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאמֹר. למה לא כתיב עליית משה אל ההר קודם לזה, כי בלי ספק עלה אל ההר קודם התחלת עשרת הדברות. אך בזה ניחא, כי כשירד משה אל העם ולימד אותם מצות הגבלה ומצות פרישה, אותם הדברים עצמם שנה השי"ת מפיו. וזהו וַיֵּרַד מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם, וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה - שאמר משה לישראל - לֵאמֹר. לכן הכריחו השי"ת ב"ה דוקא לירד שנית אל העם, כי זהו ענין ההקדמה ההכרחית למתן תורה שהקב"ה שונה ההלכות מפי החכמים. וכן כאן בענין השירה כביכול שנה מפיו. וזהו לה' לְאמֹר, שיאמר כמוהם כנ"ל.

או יאמר או ישיר וגו' ויאמרו לאמר אֲשִׁירָה לה'. כבר דקדקו המפרשים מפני מה נכתבה השירה בלשון עתיד. עיין במדרש (שמו"ד כג, ז) ובפירוש רש"י ז"ל. אכן הנראה לי, על פי מה שאומרים בספר תהלים (נא, יג-יד) וְרוּחַ קְדָשְׁךָ אֵל תִּקַּח מִמֶּנִּי הַשִּׁיבָה לִּי שִׁשׁוֹן יְשׁוּעָה וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי. דלכאורה קשה מה הבקשה הזאת עתה להשיג עוד רוח הקודש אחר גודל המרירות על אותו החטא, הלא די לו בכפרת העון לבד ולא לבקש עוד גדולות כזה.

אכן כבר ביארנו בגודל מעלת הצדיקים ההולכים תמיד במרירות לב על כובד הגלות וצער גלות השכינה באין מרגוע לנפשם להיות להם קורת רוח רק במה שהם מובטחים בחסד עליון במה שיהיה הגאולה במהרה בימינו ויתגדל כבוד מלכותו יתברך שמו ויכירו וידעו כל יושבי תבל כו'. וזהו שאומרים בתפלת שבת שִׁמְחֵנוּ בִּישׁוּעָתְךָ וְטַהֵר לְפָנֵינוּ לְעֲבָדֶיךָ בְּאֵמֶת. פירוש, מה שאנו מצפים על הגאולה במהרה בימינו שיהיה שמחת הבורא ב"ה כמו שנאמר (ישעיה כה, ט) נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ, כי בזמן הגלות כתיב (תהלים צא, טו) עָמוּ אֲנֹכִי בְצָרָה, וְהִכְתִּיב גְּאוּלָּה לְעַצְמוֹ כְּמוֹ שֵׁנָאמֹר (דברים ל, ג) וְשָׁב ה' אֶלְהֵינוּ אֶת שְׁבוּתֶךָ, זהו העבודה באמת.

וזהו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים יג, ו) יִגַּל לִבִּי בִישׁוּעָתְךָ אֲשִׁירָה לה' פִּי גִמַּל עָלַי.

את השירה
'פי נאה נאה'
ויה ויהי לי
ארממנהו.

וגו' ויאמרו
אמר מיותר,
פנים מעלת
וונה אז כל
שי"ת ב"ה
גמרא (תגינה)
יהו שאמרו
קב"ה מניח
ין כביכול

ובח קוב"ה
אין דכתיב
זמירך וגו'
פריך וכי
אל, הלא
נ"ך שהוא
סוק (ישעיה
ד).

שאל זומי
זי משתבח
תם להניח
משבחים.
האמרתי -
ו שפירש
ש כביכול
נ"ל. וזהו
מלא כבוד
ול החיות
המבקשים
זו השי"ת
כבוד ה'

(שמות ט,
ד אלהם,
את כל

ספר תפארת שלמה
פר הוירג
מגורי שלמה גבון מרזאנסק זצ"ל
לוי זכרון הוצא ספרים

האמנם כי תירצו שקאי על לעתיד, עם כל זה עדיין הקושיא במקומה עומדת הלא גם עתה אמרו השירה הזאת ולמה נכתב בלשון עתיד. גם סיום השירה כתיב (לקמן פסוק יח) ה' ימלך לעלם ועד, כתיב גם כן בלשון עתיד.

ונקדים הפסוק (מיכה ז, טו) פִּימִי צִאתָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת. כידוע שכל הנסים אשר נעשו לאבותינו בקריעת ים סוף ושאר כל הנסים הכל הוא הכנה על לעתיד שאז יהיה התגלות האלקות כמו שהיה בעת יציאת מצרים וְלִילָה פִּיּוֹם יֵאָדָר (תהלים קלט, יב).

וזה הרמז בפסוק (תהלים קג, יט) ה' בִּשְׁמַיִם הִכִּין כְּסָאוֹ. נִכּוֹן כְּסֶאֱדָף מֵאֵז (שם צג, ב). כולם לשון הכנה אל עתיד במהרה בימינו. כי בזמן הגלות הדומה ללילה איננו באפשרי להיות התגלות האלקות תמיד בין ביום ובין בלילה. ולכן כתיב (שם קלד, א) הָעֹמְדִים בְּבֵית ה' בְּלֵילוֹת, לשון עמידה ולא בבחינת הולך. לא כן אז בזמן יציאת מצרים גם בלילה היה ההתגלות האלקות ולילה כיום יאיר. ולכן כתיב (שמות יג, כא) נִהַ הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּלְלַיְלָה. פירוש, שהיו אז במדריגה גדולה בבחינת הולך גם בלילה, והוא מדריגה גדולה כמו שנאמר במרדכי (אסתר ב, יא) וּבְכָל יוֹם מְרֻדְכִי מִתְהַלֵּךְ. פירוש, שהיה הולך בכל יום במדריגה יותר גדול מיום האתמול.

וזה שמרמו הפסוק נִהַ הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּגְוִי. כביכול הכורא ב"ה מתרומם ומתגדל על ידי עבודת בני ישראל עם קדושו מאתערותא דלתתא. כמו שנאמר (ישעיה נה, ט) כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאֶרֶץ פֶּן גָּבְהוּ דְרָכֵי מִדְרָכֵיכֶם. - ר"ל מחמת דרכים של בני ישראל הוא מתגדל ומתרומם. וזהו על ישראֵל גְּדוּלְתוֹ (ימים נוראים - הזרת הש"ץ). פירוש, על ידי ישראל כביכול נתגדל ונתרומם. וזהו שאומרים (שחרית - ברוך שאמר) וּנְגַדְלָךְ וּנְשַׁבְּחָךְ כו'. ר"ל על ידי השירות ותשבחות אנו מגדלים אותו כביכול.

וזהו שאמר דוד (תהלים קמח, א) הִלְלוּנִי הַלְלוּ אֶת ה' מִן הַשָּׁמַיִם. כי דוד המלך ע"ה

בנועם זמירותיו היה לו כח בזה כאשר התחיל לומר שירות ותשבחות לעורר השמים וכל צבא מרום. וזהו שנאמר (שם צה, ט) אֲשֶׁר נְסוּנֵי אַבּוֹתֵיכֶם, לשון הָרִימוּ נָס (ישעיה סב, י), הוא התרוממות כבודו יתברך שמו על ידי אבותיכם, על ידי זה זכו וגם ראו פְּעֻלֵי (תהלים שס). וזה גם כן הרמז נִהַ הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם - כביכול היה לו הליכה ורוממות, 'לְהֵאָדָר' לָהֶם - אותיות 'ליראה', כי עמוד האש היה בבחינת יראה, ועמוד הענן בבחינת חסד ואהבה, לְלַכֵּת יוֹמָם וּלְלַיְלָה, שגם בלילה היו בבחינת הולך במדריגה גדולה כנ"ל.

וכל זה היה בשעת יציאת מצרים שהיו אז במדריגה גדולה, אולם אחר שנפלו בני ישראל ממדריגתם כתיב (שמות טו, ו-ז) עָרַב וַיִּדְעָתֶם וּגְוִי וּבִקְרָ וּפְאִיָתֶם. כי איננו באפשרי להיות הלילה בהתגלות האלקות כמו בחינת היום, כי בלילה הוא רק בחינת עומד כמו שנאמר (תהלים קלד, א) הָעֹמְדִים בְּבֵית ה' בְּלֵילוֹת. לכן כל המצות אינם נוהגים רק ביום, כמו שאמרו בזהוה הקדוש (ח"ב מז, א) 'כי בלילה תרעין סתימין'. ומצות קריאת שמע היא להרחיק את האדם מן העבירה. ומצה היא ליל שמורים מאז כנודע. וזה שאנו מצפים ומייחלים כי לעתיד במהרה בימינו יהיה גם כן ההתגלות כמו ביציאת מצרים, כמו שנאמר (זכריה יד, ז) וְהָיָה לַעֲתָ עָרַב יְהִיָה אֹר. לכן כל השירה נכתבה בלשון עתיד כמו שמסיים ה' ימלך לעלם ועד.

ראו יאמר אֹן יִשִּׁיר. על פי מה שנאמר (תהלים קה, ד) דָּרְשׁוּ ה' וְעֲזוּ בְקִשׁוּ פְנֵי תְמִיד. ר"ל, כי בדרך העולם האדם אשר יחסר לו מאומה הן בענין הבריאות או בפרנסה ח"ו הוא שופך נפשו בתפלתו ותחינתו לפני בעל הרחמים, וכאשר נשלח עזרו מקודש להוושע או נחה ושקטה דעתו כי איננו צריך להתפלל עוד על דבר זה. אמנם לא כן מי שהוא דואג על צער גלות השכינה ומצפה על גדלות הכורא ב"ה להרים עזו ותפארתו, וכן להשגת הכורא ב"ה שהוא אין סוף, צריך להתפלל על זה תמיד, כי הוא

בלי תכלית וסוף יְעֲזוּ בְקִשׁוּ פְנֵי כְמו שְנֵאמַר (שנ לא יראו. כי כל אחר, כי תכליו וכל מה שמשיג יראו. אע"פ שו פְּנִים אֶל פְּנִים, וצריך לבקן

וזהו שאנו או יום יְהִל מִבְּקָשִׁים תְּמִיד הִרְמֵז בַּפְּסוּק וְ אָתָּה הַחֲלוּת וְגו לַעֲתִיד כְּמו שֵׁן בְּעֵת הַהִיא אֶבֶּ יְהִיָה הַתְּגֻלּוֹת בַּחֲנִינַת הַתְּחִלָּה כֵּן בַּשִּׁירַת הַיּוֹם כֵּל זֶה הִיָּה רַג וּלְפֶאֱר יוֹתֵר וּ בַּכְּחִינָה

או יאמר אֹן בַּתְּהַלִּים) יִשְׁבְּחוּנְךָ וְגו' וְהוֹדִיָה עַל זֶה וּמִפֶּאֱר לְהַבּוֹר הַחַיִּים וְהַחַס יִשְׁבְּחוּנְךָ. וזה טוֹב ה' לִפְלֵךְ מְעַשֶּׂיךָ - פִּירוֹ וְגו' - שֵׁנִתֵן שְׁאוּמֵרִים בְּב דּוֹמְרָה: הָאֵל בַּחֲנִינַת אֲב וְקוּ בִּפְהָ עֲמוּ. אֹן שְׁמוֹעַ. גַּם א יִשְׁתַּבַּח כְּנִ"ל. בְּרָכִי נִפְשִׁי

כביכול השי"ת מתרומם ומתגדל על ידי השירות ותשבחות שלו.

וזהו שאומרים בתפלת מודים על חיינו המסורים בידך כו' ועל כלם יתברך כו' ומסיים הטוב שמך ולך נאה להודות. על זה גופא ההודאה שאנו זוכים להודות. וכזה נשמע מפה קדוש הרב אדומ"ר מו"ה דוב בער ז"ל בפירוש הפסוק (ישעיה סא, י) שוש אָשִׁישׁ בְּה' תִּגַּל נִפְשֵׁי בְּאַלְהֵי. שמזה שוש - היינו שמחת, מה שאוכל אָשִׁישׁ בְּה' - שאוכל להביא שמחה בהשי"ת ב"ה.

וזהו שנאמר אָשִׁירָה לְה' כִּי גָאָה גָאָה. בזה הדבר בעצמו אמר שירה מה שהקב"ה נתגאה ומתרומם על ידי השירה. כי זה חפצו ורצונו שאנחנו בני ישראל ישבחוהו. כמו שכתב הרמב"ן בפרשת בא עיקר תכלית כוונת הבריאה שיתקבצו בני ישראל בבתי כנסיות ויאמרו אתה בוראנו ולך נאה להודות עכ"ל. וזהו שאומרים ובמקלות רבבות עמך בני ישראל כו' פי כן חובת כל היצורים כו'. ובוה פירשתי הפל יודוך וכו' מוציא חמה ממקומה כו'. שאומר לחמה דום כדי לשמוע תהלות בני ישראל. וזהו שנאמר אָשִׁירָה לְה' כִּי גָאָה גָאָה - על ידי השירות ותשבחות שלנו זה גופא הוא חסד גדול, חוץ מה שעשה עמנו ניסים סוס וירקבו רמה בים.

אך עוד יש מעלה גדולה ונפלאה מזה. שיש כח באדם לעורר בדבריו הקדושים להיות אִמְרַת ה' צְרַפְתָּהּוּ (תהלים קה, ט) - שכביכול השי"ת יאמר עמו. כמו שאמרו בתנא דבי אליהו (רבה פ"ח) יחיד ששונה הקב"ה שונה כנגדו. וזהו שנאמר וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר - שהקב"ה יאמר גם כן השירה, כמו שנאמר אִמְרַת ה' צְרַפְתָּהּוּ - כמבואר במקום אחר.

בנמרא (מגילה י, ב) 'מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירח'. הנראה לי, דהנה אמנם אמיתית התיקון שיהיה לעתיד הוא שיחזרו וישובו כל הגוים אל הקדושה וכל הרע יתהפך לטוב וכמבואר זה בכתוב (ישעיה ב, ב) וְנִהְרָה אֵלָיו

בלי תכלית וסוף. וזהו שאמר הכתוב דָּרְשׁוּ ה' וְעֲזֹר בְּקִשׁוּ פָנָיו תָּמִיד - על זה תבקשו תמיד, כמו שנאמר (שמות לג, כג) וְרָאִיתָ אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ. כי כל מה שהאדם משיג הוא בחינת אחור, כי תכלית הידיעה לידע אשר לא ידעוך, וכל מה שמשגיג הוא רק בחינת אחור - ופני לא יראו. אע"פ שכתוב (שם יא) וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּנִימָה אֶל פְּנִימָה, מכל מקום אין סוף להשגה, וצריך לבקש תמיד כי הכל רק התחלה.

וזהו שאנו אומרים (תפילה שמו"ע) וְקַדוּשִׁים בְּכָל יוֹם יִהְיֶה לְךָ פִּירוּשׁ, שהקדושים מבקשים תמיד להללו ולשבחו יותר ויותר. וזה הרמז בפסוק וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר אֲתָה הַחֲלוּת וְגו' (דברים ג, כג-כד). בְּעַת הַהוּא רומז לעתיד כמו שנאמר (זכריה יב, ד) בַּיּוֹם הַהוּא וְגו', בְּעַת הַהוּא אָבִיא אֶתְכֶם וְגו' (צפניה ג, כ), כי אז יהיה התגלות האלקות, ועם כל זה יהיה הכל בחינת התחלה כמו שנאמר אֲתָה הַחֲלוּת. וזה גם כן בשירת הים שנאמר אֲזַיֵּיר לְשׁוֹן עַתִּיד, כי כל זה היה רק התחלה, כי היו מצפים לשבח ולפאר יותר והיו מצפים לומר השירה הזאת בבחינה גדולה יתר שאת ויתר עז.

אז יאמר אֲזַיֵּיר וְגו'. ונקדים לפרש הפסוק בתהלים (סג, ד) כִּי טוֹב חֶסֶדְךָ מִחַיִּים שְׁפָתַי יִשְׁבַּחוּנֶךָ וְגו' - פירוש, שהאדם צריך לתת שבח והודיה על זה גופא אשר זכה לזה שיהיה משבח ומפאר להבורא ב"ה, כי החסד הזה גדול מכל החיים והחסדים אשר האדם זוכה שְׁפָתַי יִשְׁבַּחוּנֶךָ. וזה גם כן מה שנאמר (שם קמה, ט"ו) טוֹב ה' לְכָל יִרְחָמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו יוֹדוּךָ ה' כָּל מַעֲשָׂיךָ - פירוש זה הרחמנות מכל מעשיו, יודוך וְגו' - שנתן לאדם רשות להודות לו. וזהו שאומרים בברכת ברוך שאמר קודם פסוקי דזמרה: הָאֵל אֲב הַרְחֵמֵן הַמְהַלֵּל בְּפֶה עַמּוֹ. זה בחינת אב וקודם כל הרחמנות אשר הוא מהולל בפה עמו. אֲב הַרְחֵמֵן - שְׁמַע קוֹלֵנוּ כו' (תפלה שמו"ע). גם אחר פסוקי דזמרה מברכין ברכת ישתבח כנ"ל. וזהו שאומרים בתהלים (שם קד, א) בְּרַכֵּי נִפְשֵׁי אֶת ה' ה' אֱלֹהֵי גְדֻלַּת מְאֹד. כי

חיל
נבא
פני
הוא
כס,
גם
לו
זיות
אה,
זמם
ריגה
ו אז
בני
ערב
פשרי
חזית
כמו
ילות.
כמו
בלילה
היא
א ליל
יחלים
תגלות
ז י, ז
השירה
ימלך
הלים קה,
ל, כי
מה הן
ך נפשו
וכאשר
ושקטה
בר זה.
ר גלות
להרים
ה שהוא
כי הוא

ול לצדיקים
ול כמ"ו באב
יה הנה דוה
(י). מבואר
אטריא דוה
ענני בפרקב

ל כמ"ו באב
ליס קיה. ה) מן
ימו לרחמים
יסוכות כתיב
ז כן לרחמים
והבן.
כתב יד קדשו]

טבין דעביד
יה, אלא כל
ליה לאילין
ן עיי"ש.

רף לביטה.
שהחיצונים
גרם כי הוא
ח"ו, אולם
זוה ופתן
לכים לבני
הו שנאמר
ת] וגו'. פי
אך בבואם
להחיצונים.
יש ניחא
נאלת, לבל

מנת לקבל
ת שכירות
להחיצונים

ח"ו לתבוע מזה מה שמגיע להם גם כן ממה שפגם ח"ו בעונותיו. אך אם האדם אינו עובד על מנת לקבל פרס, נמצא מה שהקב"ה משפיע לו הוא הכל בדרך חסד וחנינה בבחינת צדקה כמו שנאמר במשלי (טו, לא) (חן וחסד) בדרך צדקה תמצא, ולפי דברי הש"ך לעיל גבי הענקה מפני שהוא בדרך צדקה לא שייך שעבודא דר' נתן, אזי גם בזה אין שום שליטה להחיצונים לתבוע חלקם מזה. וזהו פירוש הפסוק וצדקה תהיה לנו. פירוש, אם נזכה לעשות כל המצוה לפני ה' כאשר צונו להיות באופן הראוי שלא על מנת לקבל פרס, רק למלאות רצונו ית"ש, א"כ השכר הניתן לנו הוא רק בתורת חנינה וצדקה יחשב לנו, אז תהיה השכר לנו ולא ישלטו בם זרים. פי נשמר לעשות [את] כל המצוה הזאת לפני ה' אלהינו כאשר צונו רק למלאות רצונו, שלא על מנת לקבל פרס.

וזה כוונת רש"י בלשונו 'אף שיש להם לצדיקים לחלות במעשיהם הטובים אינם מבקשים רק מתנת חנם'. כי כאשר יבקשו שכר מעשיהם הטובים הלא אין צדיק בדרך אשור יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ) ואז גם הסטרא אחרא יבואו לתבוע מה שמגיע להם חלקם מה שפגם ח"ו. לכן אינם מבקשים רק מתנת חנם, ואז לא ישלטו בם הקליפות, יהיה ההשפעות להם. וזה שנאמר בפרשת קרח (במדבר יח, ז) עבדת מתנה אמן את פהנתכם. ר"ל, גם כן שכר עבודתכם יהיה בתורת מתנה כנ"ל.

או יאמר ואתחנן אל ה' בעת שהוא לאמר. נקדים לשון הגמרא במסכת גיטין (כב, ב) 'והא לאו בני דיעה נינהו'. פירוש ולא יודעים לכתוב לשמה. 'אמר ר' הונא, והוא שגדול עומד על גביו'. דהנה אנו אומרים (שמר"ע - אתה חונן) אפה חונן לאדם בעת. פירוש שיהיה האדם יכול לכוון בתפלתו לשמה, וכן תורה לשמה הוא גם כן בסיועת השם יתעלה. ובזה יש לומר 'מנין שהקב"ה מתפלל וכו' (ברכות ז, א). ובזה הוא תהלתך. הרחב פיך בשאלתך בשירות ותשבחות השל"ה הרחב פיך בשאלתך בשירות ותשבחות ואני מסייע לך להתפלל ומלמדך איך יתפללו

וישבחו ע"כ. וזה כוונת הש"ס 'והוא שגדול עומד על גביו'. היינו הקב"ה מלמדו ללמוד ולהתפלל לשמה לשם ה'. וזה עד עת בא דברו אמרת ה' צרפתהו (תהלים קה, יט). דהיינו שהקב"ה היה מתפלל עמו ואז נענה. 'קראני ואענהו עמו אנכי בצרה אצלצהו ואכבדהו (שם צא, טו).

וזהו פירוש ואתחנן אל ה' בעת שהוא לאמר ה' אלהים. היינו שהקב"ה יאמר עמו. ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה (במדבר יב, ג), לאמר מיותר. אך הפירוש, שהתפלל משה אל ה' לאמר, שהקב"ה יתפלל עמו אל נא רפא נא וגו'.

[מכתב יד קדשו]

7 או יאמר ואתחנן אל ה' בעת שהוא לאמר.

נקדים פסוק בתהלים (קה, ד) דרשו ה' ועזו בקשו פניו תמיד. כי בכל עניני צרכי בני אדם הן בענין פרנסה או רפואה וכדומה, אם הוא יוצא לרווחה ונושע מן המצוקה אז יש סוף לבקשתו ולתפלתו ואינו צריך עוד להתפלל על דבר זה. לא כן בעניני העבודות שמים וגדלות הבורא הוא דבר שאין לו סוף למבוקשו. וזה כוונת הכתוב, דרשו ה' ועזו על דבר זה בקשו פניו תמיד. כי יותר מה שמשיג יותר נחסר לו להשגתו, כמו שנאמר (שמות לג, כג) וראית את אהרני ופני לא יראו, ומקודם כתיב (שם יא) פנים אל פנים נראה אליהם.

אך הפירוש, כי יותר מה שהוא בחינת פנים בתחלת השגתו, יותר הוא בבחינת אחר, כי אין סוף להשגתו. לכן צריך תמיד להתפלל על זה. וזהו שאומרים (תפילת שמר"ע - אתה קדוש) אפה קדוש כו' וקדושים בכל יום יהללוך סלה. כי הברכה זאת היא אחר ברכת תחיית המתים שיהיה לעתיד, ואז יהיה השגת הקדושה בכל יום ביתר שאת, כי כל יום אינו דומה לחבירו.

ונחזור לענין הראשון: ואתחנן אל ה' בעת ההוא רמו לזמן הגאולה כמו שנאמר (צפניה ג, כ) בעת ההיא אביא אתכם מפיק ה' האחרונה. בעת ההוא לאמר אפה החלום, שיהיה כל ההשגה בבחינת התחלה. כי הוא בחינת אין סוף והכל רק התחלה. וזהו שאמרו

דָּרַשׁ דָּרַשׁ (ויקרא י טז) - בתיקון סופרים דרש בסוף שיטה דרש בתחלת שיטה. בספר מגלה עמוקות פירש הטעם, כי אין סוף לדרשת התורה, אף אם נדמה לסוף הוא רק התחלה. וְלַעֲיִנִי כָּל יִשְׂרָאֵל (דברים לז, יב) באמצע השיטה. וזהו שנאמר אַתָּה הַחֲלוּתָ, כי הוא תמיד בבחינת התחלה, והבן. L

או יאמר וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר. דהנה כתיב (יעלה ויבוא) וּבְדַבְרֵי יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים. וּבְדַבְרֵי אֲמַת וְקָנִים לְעַד (שמ"ע לימים נוראים). כי אנו רואים הנבואות של ישעיה הנביא על הנחמות היו כמה מאות שנה קודם החורבן, כי לולא זאת לא היה באפשרי לסבול כובד הגלות. אך מחמת כי הנבואות על הנחמות הם נותנים לנו חיזוק להיות לנו קיום והעמדה כל זמן הגלות המר הזה. ובוזה יש לרמוז ענין יהודה ותמר. בתיבת 'יהודה' הוא השם הוי"ה רק הדלי"ת מפסקת בין אותיות השם. וזהו שנאמר (בראשית כט, לה) וַתַּעֲמֹד מִלְּדָתָ - אותיות 'מדלת'. וזהו שאמר לה יהודה (שם לח, יא) שָׁבִי אֵלַי בֵּית אֲבִיךָ. תמר רומז לכנסת ישראל, הַיְתָה כְּאֵלַי בֵּית (איכה א, א).

וזהו שנאמר (שם יד) וַתִּסַּר בְּגָדֶי אֶלְמְנוּתָהּ. שגם בזמן הגלות עשתה היחוד. חֲתָמָךְ וּפְתִילֶךָ (שם יח) - הם מצות ציצית תפלין. וזהו שנאמר גבי זרח (שם כח) וַיִּתֵּן יָד, כמו שאומרים (אב הרחמים; מוסף לרי"ה) וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר. מה שניבאו הנביאים הוא לנו בחינת זריחה בגלות, כמו שנאמר (תהלים קיב, ד) זָרַח בְּחֹשֶׁךְ אֹר לְיִשְׂרָאֵל. גם בזמן חשכות הגלות הוא לנו לזרוח בלבבנו צמיחת הגאולה במהרה בימינו.

וזה שמצינו בשטרי פסיקתא 'כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כו' הן הן הדברים הנקנים באמירה, אגב דמתחתני אהדדי גמר ומקני' (כתובות קכ, א). בנך ובתך הוא רמז להיחוד כנסת ישראל עם השכינה כידוע ליודעי תן. ו'הן הן הדברים הנקנים באמירה', הישועות והנחמות שנאמרו על ידי הנביאים הם קיום לעד. וזהו שנאמר (ישעיה מ, א) נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמֶר אֱלֹהֵיכֶם. כי זאת היא עיקר הנחמה

אשר יאמר אֱלֹהֵיכֶם, והם נקנים באמירה כנ"ל. וזהו שנאמר וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר. שיהיה האמירה לטובה מאת השי"ת ב"ה, וּבְדַבְרֵי יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחַנּוּנוּ (יעלה ויבוא). וזהו שנאמר (ישעיה מ, ה) וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָּל בְּשָׂר יַחְדָּו פִּי פִּי ה' דְּבַר. וְנִגְלָה - לשון גלות, כְבוֹד ה' - שכביכול השכינה היא כבוד ה' גם כן בגלות. וְרָאוּ כָּל בְּשָׂר יַחְדָּו - שיכולים גם עתה לעשות היחוד, פִּי פִּי ה' דְּבַר. וכתיב מיד (אח"כ) [קודם לכן] נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי וְגו'.

או יאמר וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר. כתיב לקמן (דברים ד, ה) רָאָה לְפָנָי אֶתְכֶם חֲקִים וּמְשֻׁפְּטִים כְּאִשֶּׁר צִוִּינוּ וְגו'. קָרַב אַתָּה וְשָׁמַע כּוֹ וְאֶת דְּבַר אֱלֹהֵינוּ אַתְּ כָּל אִשֶּׁר יְדַבֵּר ה' אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ וְשָׁמַע ה' וְגו' הִיטִיבוּ כָּל אִשֶּׁר דְּבַרְוֹ (שם ה, כד-כה).

דהנה כתיב (תהלים קיא, ב) דְּרוֹשִׁים לְכָל חֲפְצֵיכֶם. כי כוונת כל מצוה ומצוה היא לפי הרצון של האדם העושה לפי יכולתו והשגתו לפי מדריגתו. ולכן משה רבינו ע"ה כולל הדעת של בני ישראל בודאי אין שיעור לעומק הכוונה שלו בהמצוה אשר השיג בעשייתו. ואף אמנם כי דרך בני אדם שאינו יכול למסור לתלמידו רק כפי ערך השגת כח המקבל, אך משה רבינו ע"ה כתיב עליו (שמ"ע לשב"ק) פִּי עָבַד נֶאֱמַן קָרָאתָ לוֹ, ודרך איש הנאמן שלא להחזיק לעצמו מאומה רק למסור הכל למי שנשתלחו לו. וזהו שנאמר (שם) יִשְׁמַח מִשָּׂה בְּמִתְנַת חֶלְקוֹ. כל חלקו והשגתו נתן לישראל והיה לו שמחה במה שהשפיע לזולתו.

וזהו שאמר רָאָה לְפָנָי אֶתְכֶם וְגו' כְּאִשֶּׁר צִוִּינוּ ה' אֱלֹהֵי. ר"ל, באותן הכוונות שנמסרו לו המצות - לימד אותם לכנסת ישראל. וזהו שאמרו בני ישראל אחר קבלת התורה קָרַב אַתָּה וְשָׁמַע וְגו' אַתְּ [כָּל] אִשֶּׁר יְדַבֵּר [ה'] אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ. ר"ל, אף מה שידבר אליך - אותן הכוונות והסודות אשר אין ידינו משגת רק אליך לבד הם נאמרים, גם זאת תדבר אלינו. ולזה אמר השי"ת הִיטִיבוּ כָּל אִשֶּׁר דְּבַרְוֹ, מה שהיה רצונם

להשיג כוונת מקודם לא היה הצו לשמוע מפי אשר דברו וזהו שאמר מ עמד בין לכם וגו'. שהוא תורה חדשה מ' אנו מאמינים ש' אך רמו על הש יתגלו אז לעתיד עמד וגו', רמו משה רבינו ע"ה יתגלו. וזהו שנא רמו לזמן הגאול הסודות ע

עוד יש לומר בפרשה ה' כי ה' אֱלֹהֵיכֶם הו (כג) וְאֶתְחַנֵּן וְגו'. ו תַּנְסוּ אֶת ה' אֱלֹהֵי ו טז. דהנה כתיב ה' על השמים כו לשבת המִשְׁפָּיל האפיקורסים הנסו אומרים כי רם ה' כי אין זה כבודו כ אִשֶּׁר יִמְרוּךְ לִמְ שָׂאוֹל. וזהו שנאמ אִם אֵין וַיִּבֹא עַמִּי וּבְנֵי מֵאֲמִינִים או והוא המשג וגם זאת צריך לו אל התורה ו התחזקות לבל ישנ חמימות תשוקתו מי אתה הרוצה לג מלא פשע ועון, וב ובגיאנות כי מי כמ

בשר ודם מוראו על הרחוקים יותר מהקרובים אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אלא מוראו על קרוביו יותר מרחוקיו שנאמר (ויקרא י) בקרובי אקדש ואומר (תהלים ג) סביביו נשערה מאד ואומר (שם פט) ונורא על כל סביביו ואומר (שם) יי' אלהי צבאות מי כמוך חסין יה ואמונתך סביבותיך. מדת בשר ודם כשהוא עושה פועל אצל בעל הבית חורש עמו וזורע עמו ומנכש עמו מעדר עמו מטבע אחד נותן לו והולך אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אדם תאב לבנים נותן לו שנא' (שם קכז) הנה נחלת יי' בנים תאב לחכמה ונותן לו שנאמר (משלי ב) כי יי' יתן חכמה תאב לגכסים נותן לו שנאמר (ד"ה א כט ט) העושר והכבוד מלפניך. מדת בשר ודם כשהוא בונה בונה התחתון ואחר כך העליון אבל הקדוש ברוך הוא בונה העליון ואחר כך בונה התחתון שנאמר (בראשית א) בראשית ברא אלהים את השמים ואחר כך ה' את הארץ. מדת בשר ודם כשהוא מקרה בעצים ועפר ובמים והקדוש ב"ה מקרה עולמו במים שנאמר (תהלים קד) המקרה במים עליותיו וגו'. מדת בשר ודם אינו יכול לצור צורה

במים אבל הקדוש ברוך הוא צר צורה במים (איוב י) הלא כחלב תתיכני. מדת בשר ודם אינו יכול לצור צורה בעפר והקדוש ברוך הוא צר צורה בעפר שנא' (תהלים קלט) אשר עשיתי בסתר רוקמתי וגו'. מדת בשר ודם כשהוא בא לצור צורה מתחיל בראשה או באחד מאיבריה ואחר כך גומרה אבל הקב"ה צר כולה כאחת שנאמר (ירמיה י) כי יוצר הכל הוא ואומר (ש"א ב) ואין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו. מדת בשר ודם הולך אצל עושה צלמים ואומר לו עשה לי צורתו של אבא והוא אומר לו יבא אביך ויעמוד לפני או הבא לי אקונין שלו ואעשה צורתו אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן נותן לאדם זה מטפה של מים ודומה לצורת אביו:

א. עושה פלא. עשה פלא אין כתיב אלא עושה פלא יב לעתיד לבא שנאמר (ירמיה טו) לכן הנה ימים באים נאום יי' ולא יאמר עוד חי יי' אשר העלה ה' ישראל ממצרים וגו'. דבר אחר עושה פלא עשה עמנו פלא ועושה עמנו בכל דור ודור שנא' (תהלים קלט) אודך על כי גוראות ה' נפלאותי ואומר (שם מ) רבות עשית אתה יי'. דבר אחר עושה פלא

ד. והעושר. ה' ואת. ו את בני ישראל מארץ מצרים. ו נפליתי.

הגהות הגר"א י. ועפר ואבנים. והקדוש ב"ה כו': יא. נורא תהלות לא מעכשיו אלא מעולם גורא תהלות, עושה פלא כו': יב. „לעתיד לבא כו' דבר אחר עושה פלא" מיותר כאן ושייך להלן כמ"ש א"ת י:

ברכת הנצי"ב

לצור צורה בעפר. שאינו מקבל תואר והדר של לורכ, ועי' ברכות דף י' א' מזה הדרוש: עשה עמנו פלא ועושה עמנו בכל דור. חין לפרש שהוא עושה נסים חדשים בכל דור, דל"כ היינו דכסמוך עושה פלא עם בניס, אלא הכוונה שהפלא שעשה עם אבות עשה בצופן שזה יהיה תכלית טוב לכמה דורות שאחריו, ולהכי לא קאמר ועתיד לעשות, אלא ועושה עמנו, היינו שזה הכס עלמנו עושה עמנו. ועי' מביא ראי' חודך על כי נוראות נפלאותי וגו' ונפשי יודעת מאלד. ויש להבין פירושו של דבר, שמודה להקב"ה על שרואה הכס והפלא, וכי האין לא יראה, וגם מהו ונפשי יודעת מאלד, מה יש לדעת. אלא הכוונה, שהפלא הוא נסתר, שבין הקב"ה צזה הענין לעובדתו, ונותן הודאה על שנתן לו צינה להבין ושנפשו יודעת, ויכלל צזה שהכס שעשה כבר, וא"כ אין ניכר שנעשה בשבילו, אולם כשהוא מתבונן עליו רואה ויודע שהכל בשבילו. והוסיף עוד הפסוק רבות עשית וגו' נפלאותיך ומתבונן אליו, ר"ל אפילו כשאין ניכר לאיזה לורך נעשה, מכ"מ הוא מנין שהכל אליו:

יי'ן, שפרש בצופן שראוי למאמר בפע"ל, שמוראו הוא תהלה, ומפרש הכי נורא הוא תהלותו, שמוראו משונה מכל מורא מלכות: יותר מהקרובים. שמואל שהוא צע"כ לריך להקרב לבני חדם לעשות לרכי גופו, וצזה הוא מורגל עמס: ואומר ונורא על כל סביביו ח' אלקי וגו'. כ"ל: מדת בו"ד כשהוא עושה פועל כו'. מפרש כפשוטו, שהוא נורא להללו, ולמה שאין לעובד גבול וסוף, ולהללו על כל טובה ועושה אי אפשר, ע"כ נורא להללו: מדת בו"ד כשהוא בונה כו'. הוא ד"ל, ומפרש נורא תהלותו, שתהלותיו לצד שמעשיו גדולים עוד כס נוראים ומשונים, [וגם] מפרש חין שמורא להללו על גבורותיו שהיו בכל דבר הוא נסים וגבורות, ואין כל פה יכול להללו על כל דבר: בונה העליון כו'. עי' צ"ר פ"ה ושמות רבה פ' ע"ו בחורך צזה הדרוש בסדר של צרכי נפשי: לצור צורה במים. דבר שאינו מתדבק, והקב"ה מדבק עפות ש"ז שהוא כמים, וזהו מדבר בצריחה של כל חדם, ואמ"כ מדבר בלחם כראשון:

ועתיד

מכילתא דרבי ישחזא
 ז"ל קכד ג' 3

כל ואומר (תהלים לא) בידך אפקיד רוחי. באי זו זכות נתנה להם קבורה בזכות שאמר (שמות ט) יי' הצדיק אמר הקב"ה אם א צדקתם עלי את הדין אני לא אקפח לכם שכרכם ואתן לכם מקום קבורה שנאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ. דבר אחר נטית ימינך מגיד שהיה זורקן ליבשה והיבשה זורקן לים אמר' יבשה ומה בשעה שלא קבלתי אלא דם הבל שהוא יחידי נאמר לי (בראשית ד) ארור אתה וגו' עתה איך אוכל לקבל דמן של אכלוסין הללו עד שנשבע לה הקדוש ב"ה שאיני מעמידך בדין שנא' נטית ימינך תבלעמו ארץ ואין ימין אלא שבועה שנא'

פלא עם אבות ועתיד לעשות עם בנים שנא' (מיכה ז) כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות אראנו מה שלא הראתי אל אבות יג שהרי נסים וגבורות שאני עתיד לעשות עם הבנים יותר הם ממה יד שעשיתי לאבות וכן הוא אומר עושה נפלאות וגו' ואומר (ד"ה א טז) ברוך יי' אלהי ישראל וגו':

L

פרשה ט

נטית ימינך תבלעמו ארץ. מגיד שכל הנפשות ביד הקב"ה שנא' (איוב יב) אשר בידו נפש

הן מארץ מצרים.

הגהות הגר"א יג. "שהרי" מיותר: יד. שעשיתי לאבות שנאמר לכן הגה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את ישראל ממצרים וגו'. ואומר ברוך ה' אלהי ישראל וגו': פ"ט א. צדקתם עליכם את הדין אני לא אקפח שכרכם:

ברכת הנצי"ב

עושה נפלאות לבדו (כ"ל), והוא צהלים ע"ג, והיינו דקאמר מיכה הנביא כימי לאתך ממלרים, כהשר חי צלמת צמלרים כן אראנו לע"ל. וה"כ מבורר שיהי ע"ס הנס גדול הרבה יותר. והוא פירושו שלשון עושה פלא, שנפלא הוא מבטל הכס שאינו מכיר בניסו. [והגהות ר' חיים ברלין ז"ל בן הגהמ"ח ז"ל כתב בזה, וז"ל, יודע דברי מ"ח (ש"י), ואינו אומר בפלוגתא צ"ו וחכמים א"ס מצוירין יריחת מלרים לימות המשיח. נראה ע"ס פלוגתא, א"ס יהי נסים חדשים הו שכל הנסים כלולים בנסו מלרים רק שהי בבסתר. והוא (ישעיה נו א) כי קרובה ישועתי לבוא ודקתי להגלות. וה"כ גם לע"ל יזכירו נבי יל"מ. והוא כתוב זאת זכרון בספר ושם באינו וגו'. כי לע"ע א"ל למחות זרעו של עמלק לגמרי כ"י שלא יראו לאור כל הנסים שהיו כלולים בצי"מ, שלא יבא המסובב גדול מן הסבה, הצל לע"ל דכבר יתגלו כל מה שהי נכלל בצי"מ, אזי חף א"ס אמחה את זכר עמלק ג"כ לא יבא גדול מצי"מ. והוא אראנו נפלאות. נמלא דהנסים יהיו שזין רק יראו לעת"ל מה שבמלרים לא ראו. והוא (שמות לד י) נגד כל עמך שעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים, הצל העם אשר אחס בקרבנו המה יראו את מעשי אשר אני עושה עמך]:

פרשה ט

מגיד שכל הנפשות ביד הקב"ה כו'. פילו של רשעים, וע"י צבואורי על הספרי פי פנחס פ"ב ע"י ע"פ חלקו הכוחות: ואומר בידך אפקיד רוחי. כאן ז"ל מה שכתוב הלאה, משל למח"ד לצוים שנתנות ביד אדם כו' עד ופל עזור: אני לא אקפח שכרכם. מפרש נטית ימינך, היינו מדת הכתמים לשלם גמול:

ועתיד לעשות פלאות חדשות עם בנים שנא' כימי צאתך וגו'. כ"ל:

אראנו מה שלא הראיתי כו'. דריש לשון עושה פלא, ולא פלאות. חלה לעת"ל ועשה פלא מה שלא נחשב פלאות שעברו למוסר, ולא יחשב חלה פלא א'. [ויש להוסיף עוד], דקשה דהוי לכתוב אעשה נפלאות, הו כהשר הרחיקו צימי לאתך ממלרים אראנו נפלאות, חלה משום שהין ההדס מצין ויודע גדול הנס, חלה עושה הנס לבדו ית"ש, והא"ס מצין ויראה חפס קאבו, וקאמר כהשר היה צלמת צימי לאתך ממלרים, שיעור כזה אראנו לעתיד, וממילא מוצן שיהיה צלמת הרבה יותר. והוא דמכיים ההנה שהרי נסים וגבורות כו':

וכן הוא אומר כו'. מציא רחיה שהקב"ה עושה נפלאות חדשות בכל דור, מדמסיים לעשה נפלאות וגו' כי לעולם חסדו:

ואומר ברוך וגו' מן העולם ועד העולם. כלומר בכל דור ודור הוא ברוך:

[ובמהד"ת כתב צו"ל] ד"ה עושה פלא עם אבות ועתיד לעשות עם בנים שנאמר כימי לאתך ממלרים אראנו נפלאות, אראנו מה שלא הראיתי אל אבות, שהרי נסים וגבורות שאני עתיד לעשות עם בנים יותר הם ממה שעשיתי לאבות, וכה"ל עושה נפלאות וגו', ואומר ברוך ה' אלהי ישראל וגו'. והוא פלא, מני"ל דיותר ממה שעשה לאבות, ומה זה דקאמר וכה"ל כו'. ונראה שהדרש הוא מדלא כתוב כימי לאתך ממלרים יהי נפלאות הו כהשר הרחיקו צימי אראנו נפלאות. חלה הענין הוא, שהין בעל הנס מכיר צימו חלה הרבה פחות ממה שהוא. וע"ז מציא רחיה ממקרא צהלים קל"ו לעושה נפלאות גדולות לבדו (כ"ל), וכדאיתא בנדה ד' ל"ח א' ע"ז המקרא שהין בעל הנס מכיר צימו. ואומר ברוך ה' אלהים אלהי ישראל

כשהקב"ה

לית הצמצום
ראה והבן
מצם כבודו
הוא גם כן
הנקרא אצל
סוף ודו"ק.

מ"ך.

אות להילחם
קמ"ך, מפני
פירוש
נחתו בלבר

מי כמוכה

בניך בוקע
הנה, הנמצא
פניו, ובהיותו
בורא יתברך
ן ובלי ציור
נ תבונתו -
ננימית. והנה
שו אשר יהיה
לאדם כי פה
יא לפומייהו!
מאתו יתברך
יכול להראות
יצאו להדיח.
בספר עה"ק
ענין 'שעור

קומה שמצאנו לרז"ל (מדרש משלי פרק יו"ד) ושכינה וספירות כידוע ליודע חן, ואמיתתו מוכן לאיש אשר הופיע עליו רוח אלקים. אולם איך שהוא, מוכן לכל משכיל כי המופת בצמצום כבודו האלקי להתגלות להנבראים עד כי ירגישו כבוד ה' הוא נפלא יותר מכל הפלאות והנוראות. לכן אמר וכו' "נאדר בקודש", פירוש קודש מונח על פרישה מגשם ומגבול - וזה השלילות, כי רק יצייר גדולתו בשלילות. "נורא תהילות" - כי תוארים חיוביים אינם בו, וכדברי המורה באורך (חלק א פרק כב), וזה "נורא תהילות". בכל זאת "עושה פלא" עד כי מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה, והרגישו כך כבוד אלקים בצמצום נפלא עד כי "זה א"לי ענו ואמרו". וכאשר הפליגו גודל השגה שהיו מטיילין באצבע וכו'. ותבין גודל הפלא מיכולתו יתברך שמו, והבן היטב! וזה עומק האגדה (פסיקתא רבתי פרק כ): בוא וראה כוחו וגבורתו של הקב"ה וכו'. מחזיק עצמו לקבל הכתר מעבדיו, שזה הפלא על הצמצום שיושג כבודו לנבראים בעלי תכלית ואפשרי המציאות במושג מה.

76 טו, יא עושה פלא.

מכילתא (שירה פרשה ח) דבר אחר, עשה פלא עם אבות ועתיד לעשות עם בנים, שנאמר (מיכה ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - אראנו נפלאות מה שלא הראיתי לאבות (שהרי נסים וגבורות שאני עתיד לעשותך עם הבנים יותר הם ממה שעשיתי לאבות). פירוש ד"פלא" נאמר על דבר שישפוט השכל שהוא לא יכול להיות טרם שיראה בעיניו.

אשר העסיק את רבינו גם לעיל פסוק נ ד"ה ה' איש מלחמה.

(טו, יג) 1. מכאן דברי רבינו, כדלקמן: עוז = תורת תינוקות של בית רבן, והוא מביא לירי "נוה קדשך". 2. פרשה ט, ד: "נהלת בעוזך" - בזכות התורה שהם עתידים לקבל, ואין "עוזך" אלא תורה

והנה, כאשר נתוודע לדמיון מציאות הידילוג-רב' (טלגרף) היה לפלא והפליא הרואים. אמנם אחר זה כי נתוודע הטעלעפאן, אף שהוא חכמה יותר גדולה, לא הפליאה הרואים כל כך, כי אחרי אשר הוודעו הידילוגרב', תו אחר זה נגדו אינו מוזר ונפלא כל כך מציאות הטעלעפאן אשר יפליא הרואה מי שלא ידעו כמו שהתוודע הידילוגרב'. לכן טרם שנקרע הים נפלאות מן ושליו הלא היו מפליאים הרואים. ואם כן יאמר הכתוב כי אחרי שקריעת ים סוף ומן כבר נודעים שכבר היו לאבות, אחר זה בייחס המן וקריעת ים סוף ועננים נגד דברים טבעיים, ככה יעשה השם יתברך לעתיד דברים שיפליאו מחדש הרואים, הלא אז יהיה קריעת ים סוף ומן נגדם רק כערך הטבע נגד מן וקריעת ים סוף. אם כן לא יהיה דוגמה מה שהראה לאבות נגד מה שיראה לבנים ודו"ק. מאבי אבי הרכ ר' חנניה זצ"ל.

טו, יג נהלת בעוז אל נוה קדשיך.

מזה יצא הא דאמר ריש לקיש משום ר' יהודה נשיאה כי אין מבטלים תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש (שבת פרק כל כתבי דף קיט, ב), דכתיב (תהלים ח, ג) "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז". וזה "נהלת בעוזך", זה תורה של תינוקות בית רב, אל "נוה קדשיך", זה בית המקדש דדריש במכילתא 2. הרי דאין מבטלים אפילו לתנוקות של בית רבן 3. וזה 4 שאמר (שבת שם): כל עיר שאין בה תלמוד תורה של תנוקות בית רבן מחריבין אותה, והוא דכתיב (תהלים שם) "מפי עוללים

שנאמר (תהלים כט, יא) "ה' עוז לעמו יתן" ... "אל נוה קדשך" - בזכות בית המקדש שהם עתידים לבנות... 3. כי מתהלים ח, ג לומדים כי "עוז" הוא תורה של תינוקות של בית רבן ("עוללים ויונקים"). בעוד מתהלים כט, יא לומדים רק שהוא כינוי לתורה בכלל. 4. שהפסוק בתהלים ח, ג מהווה את יסוד הלימוד של חז"ל שאין מבטלים תלמוד תורה

הנהגתו של רבינו יצחק לרבותא

ספר משן חכמה

את מציאות אלו הנוגעים לרבותא קוסמוס

וַיֵּשְׁבוּ הַמִּים עַל־מִצְרַיִם עַל־רֶכְבּוֹ וְעַל־
 פָּרָשָׁיו: אִבּוֹ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם →
 וַיֵּשֶׁב הַיָּם לַפְּנֹת בִּקְרָ לְאִיתָנוּ

על רתפיהון ועל פרשיהון: מ וארים משה ית ידה על ימא ותב ימא לערן צפרא לתקפה

רש"י

לוקים אותם שנשאררו צמלרים (מכילי): (כו) וישבו המים. שזקופים ועומדים כחומה ישובו למקומם^{כז} ויכסו על מצרים: (כז) לפנות בקר. לעת שהצוקר פונה לצד^{כח}: לאיתנו. לתקפוי^{כט} הראשון (סס): ומים שהיו שם לא הלכו לאיצוד אלא עלו לז' הצדין צגובה כמו חוליות הצור מזה ומזה, ועמה ישובו למקומם, ובהו יהיו על (ראש) מצרים על רכבו וכו', ולתוספת ביאור הוסיף רש"י ויכסו (רא"ם): (ג) השמייענו כמה דברים, שאין פנות מלשון פינה וזיות וזד, אלא מלשון פינה כאלם המהפך עזמו ופונה לצד אחר, ואין הלמ"ד פירושו אל כרגיל, שיהיה פירושו שהים שב אל פנות הצוקר או אל מקום פנות, כי אין לו טעם, אלא שימוש של למ"ד במקום צי"ת, כאילו אמר בפנות פי' כשפנה, גם סתם ויפן בכל שאר מקומות פנה ללכת או ללכת, וכאן הוא פנה לצד (רא"ם): (ד) פי' איתן תוקף וחוק, כמו (ברא' מ"ט) וחשב באיתן קשמו, ולא אמר ונתאיתן אלא וישב לאיתנו, ופי' וישב כשצא בחזרה למקום הראשון (ג"א), והכתוב מספר בזה שלא חזר מעט מעט, אלא כשחזר חזר בפעם אחד לתקפו, וזה ג"כ מן הנסים (מהרש"ל):

לקט בהיר

(גב) חיקן בזה והוסיף מה שחיסר הכתוב, שכן דרך הכתוב לחסר ולקצר מה שמוצן מעצמו, שאם לא תוסיף עליו יהיה המשמעות שהיו מים על המצרים, ונטלו מעל ראשם ועמה יחזרו עליהם כי זה משמעות ישובו, לזה אמר שחסר תיבת למקומם, כי מקום הציקוע היה נעשה כמין גומא עמוקה ומים שהיו שם לא הלכו לאיצוד אלא עלו לז' הצדין צגובה כמו חוליות הצור מזה ומזה, ועמה ישובו למקומם, ובהו יהיו על (ראש) מצרים על רכבו וכו', ולתוספת ביאור הוסיף רש"י ויכסו (רא"ם): (ג) השמייענו כמה דברים, שאין פנות מלשון פינה וזיות וזד, אלא מלשון פינה כאלם המהפך עזמו ופונה לצד אחר, ואין הלמ"ד פירושו אל כרגיל, שיהיה פירושו שהים שב אל פנות הצוקר או אל מקום פנות, כי אין לו טעם, אלא שימוש של למ"ד במקום צי"ת, כאילו אמר בפנות פי' כשפנה, גם סתם ויפן בכל שאר מקומות פנה ללכת או ללכת, וכאן הוא פנה לצד (רא"ם): (ד) פי' איתן תוקף וחוק, כמו (ברא' מ"ט) וחשב באיתן קשמו, ולא אמר ונתאיתן אלא וישב לאיתנו, ופי' וישב כשצא בחזרה למקום הראשון (ג"א), והכתוב מספר בזה שלא חזר מעט מעט, אלא כשחזר חזר בפעם אחד לתקפו, וזה ג"כ מן הנסים (מהרש"ל):

אור החיים

מהים וכגון אותם שבקלוי הים שבשיטה אחת^צ יפנו מהים, הרשהו לים על כולם לצלתי ימלט מהם עד אחד וכן הוא אומר וישבו המים ויכסו וגו': כז. לאיתנו. רז"ל אמרו (שמות רבה כ"א) לתנאו הראשון. וקשה לי לדבריהם אין זה מקום התנאי אלא בשעת החלוקה שם יזכיר תנאי זה. ואולי כי יודיע הכתוב כי אחר ששב אז ידע שהוא תנאי שהתנה עמו ה' ולא גזירת כליונו או הגעת לציונו^צ להצטל מהעולם, והגם כי התנאי היה ידוע לו, אולי שלראות הפלאת הדבר שנתישב ונעשו המים יבשה וגם המים העומדים נעשו חומות אצנים יאמרו כי זה עד קילו גם כן וכשחזר ידע כי אין זה אלא תנאי ראשון לבד. ולריק לדעת אופן התנאי אם היה ליוצאי מצרים אם כן למה נרעש בפעם הזאת כמאמרם ז"ל (שם) שהתרים כנגד משה ואמר לו אין אני נקרע מפניך שאני נבראתי ביום ג' ואתה נבראת ביום ששי וכו' עד שנטה ה' ימינו לימין

משה דכתיב (ישעי' ס"ג ז') מוליך לימין משה, ועוד רואני כי ליחודי סגולה היה נקרע צעל כרחו כמעשה הוצא בחולין (ז'). צרבי פנחס בן יאיר וכו' ואם לא התנה עמו אלא ליוצאי מצרים לבד מה כוחו של ר"פ בן יאיר עליו השלום להתגבר על מעשה בראשית. אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לחורה ועמליה ולעשות כל אשר יגזרו עליהם וממשלתם עליהם כמשלת הצורא ברוך הוא, ולזה תמנא כמו כן בשמים וצארץ וצכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הדיקים יחודים ואין לריק לומר מרובים כאשר חקק ה' בעת הבריאה, והוא סוד אומרו (ישעי' מ"ג) צוראך יעקב וגו' ואמרו ז"ל (ויקרא רבה ל"ו) שאמר הקדוש ברוך הוא לעולמו מי צראך מי יצרך ישראל והכל בכח החורה. ולא ולמד מה שכתבתי בפסוק בראשית. והנה ציולאת ישראל ממצרים עדיין לא קבלו החורה ואין גזירתם על הוצאתם גזירה ולא לא הסכים הים ליחלק

אור בהיר

(עז) שוימע"ן בלע"ו. (עח) פי' הגיע קלו וזמנו מלשון הכי הלא צבא לנפש (איוב ז').

רי ית
 קהון
 יק מן
 יתא
 צרים:
 י ידך
 יצרא

ויבר
 גלים,
 צריהן
 שהיא
 הוא
 להם
 צרים,
 א. כך
 אם שם
 צמיין
 זאמר
 הגם
 התור.
 הים
 זחונה
 למשה
 תיכף
 זר כי
 משה
 זומרו
 ארחו
 יעשה
 ולא
 עלות

וּמִצְרַיִם נָסִים לְקַרְאֲתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: כח וַיֵּשְׁבוּ הַיָּמִים וַיִּכְסּוּ אֶת־הַרְכָּב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכָל חֵיל פְּרָעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם

וּמִצְרַיִם עֲרָקוּן קְקַדְמוֹתָהּ וּשְׁנִיק יְיָ יֵת מִצְרַיִם בְּנוֹ יִמָּא: כח וְתָבוּ מִיָּא וְחָפוּ יֵת רַחֲבִיָּא וְיֵת פְּרָשִׂיא לְכָל מִשְׁרֵית פְּרָעָה דְעָלִיו בְּתַרְיָהוֹן בְּיִמָּא קָא אֲשַׁתָּאָר

לקט בדיר

רש"י

גה) צ' חיצות הללו סמירה הם זה לזה, נסים פירושו שנס וצורה להתרחק, לקראתו פירושו זה כנגד זה להתקרב, והיל"ל נסים מפניו או רגלים לקראתו, ואמר שזה הוא החידוש שהכתוב מספר לנו, כי מה חידוש יש כשאלם רץ וגם מורס מים הבא לשטפו, אלא שהיו מטורפים עד כדי כך שחשבו לצרות ועשו פעולה נגדית (בא"י): נו) פ"י אינו מלשון המנער את הבגד מאבק שעליו, שאין עניינו לכאן, גם אינו מלשון המערה מים מכלי אל כלי, שהרי כבר היו בתוך היס ואין צורך להשליכם בו, אלא הוא מלשון המגיס את הקדירה בכף שעושה צ' פעולות, הופך המאכל מזד זה לזד זה אונקלוס ז"ל ושניק שהוא לשון טירוף ושצירה (סה"ז): נו) הגם שזה דרך אמר במכילתא לפרש חיצת וינער מלשון נער ובחור שיש לו כח, עכ"ז מוכרח הוא לומר כן גם לדרך הראשון, שאל"כ מה פורענות הוא למת כשהמים מעליהו ומורידו

אור החיים

להם וטען למשה אתה נצרכת בששי ואני צג' זה רמז כי אינו צן תורה שאם היה צן תורה הכה הוא קדם לו כי התורה קדמה לעולם כולו, ולזה נחכסם ה' והוליד ימינו לימין משה פירוש הראהו כי הוא צן תורה המתחכם לה ימין דכתיב (דברים ל"ג צ') מימינו וגו' וכשראהו חקף ומיד נקרע כתנאי הראשון, ולזה כל לדיק ולדיק שיעמוד אחר קבלת התורה יצא צידו שער חוב א' לכופו ליחלק לפניו, ותמלא שכשלא רצה ליחלק לר' פנחס צן יאיר ולהמתלוב עמו רצה לקונסו ופחד היס ממנו: ל ומצרים נסים וגו' (ט) פירוש שהגם שהיו נסים ממנו כשראוהו ששז לאיתנו אף על פי כן לקראתו פירוש היה בזה להם למול מקום שנסים שמה ולכל מקום שהיו נסים היו מולאים

אור בדיר

עט) צ' חיצות אלו נסים לקראתו הם סמירה זה לזה, שפ"י נסים נסים ממנו לזד אחר, הפך לקראתו, והל"ל נסים ממנו, או רגלים לקראתו. פ) ועי"ז ששז למקופו נעשה כז'. פא) למה לנער אוחס, הלא כמזכו היו ודי משה"כ אח"כ ויכסו וגו'. פב) והוא לא היה בתוך היס, שהרי רוחני הוא, והוצרך לגשמו ולנערו. פג) כל הכתוב מוקשה, א' כבר אמר וישב היס, ולמה עוד

בהון עד חד: הליכו בנבשות בהון שורין מנכ ל ופרק יי ביומי מידא דמצראי

יתורה(ט), כמו) י"ט) לכל כלי המ ולכל עבודתם) (ל) וירא ישר: על שפתו, כדי עולים מזד זה,

שפירושו שמכסים חיל פרעה, אלא (רא"ם): נו) היס ומשם ראו (ו) גם, שאל"כ אלא ו החידוש הוא שפל שבאמת אמרו ישר

והפרשים שלא והיו צאים אתו שבו כט. ובני י: שידעו המלרים ציבשה והמים תחיות ארץ וז י"ח) וידעו מזל ולא ולמד (א)

וישובו, צ' אם אמר אומרו הצאים אחר פרעה. פד) ו הצלחם, שהיה בנס

י קיים

אבינו

יהיה

י יאלו

אברהם

השית

ס ציד

צרכו

אליו

משום

דבר

י אלא

רבינו

בקשה

שלא

קיים

בהם

צרהם

זרעם

צרכו

תחת

כתיב

רו"ל

דומה

לעבד

כרים

ועוד

שחה

קיבר

שן על

י כל

וכסמות והעבד ישכב צכרים בלא כסמות, וכיו"ב. מכאן אמרו, כל הקונה עבד עברי לעצמו, כאלו קונה אדון לעצמו. וממילא נשמע דאם ישראל הם שרויין בצער, כביכול גם השכינה עמהם, כדכתיב [ישעיה סג, ט] בכל צרחם לו צר. ואף בגלותם ובהיותם בארץ אויביהם, מכל מקום צאמת הם עבדים להשית, כדכתיב [ויקרא כה, טו] כי לי בני ישראל עבדים. וא"כ אי אפשר שיהיו ישראל שרויין בצער, וכביכול לא יהיה הצער נוגע אליו ית"ש, כיון דכתיב בעבד עברי, כי טוב לו עמך. ולזכר זה צוה השית מצות הענקה, ומצות פטר חמור, דממנו נקח דכביכול עמו אנכי בצרה.

ובזה יובן בס"ד מאמר המדרש הנ"ל על נכון, והוא יוצא מפשוטו של הכתוב, בצאח ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז היחה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו. דהיינו, שכביכול ישראל יהיו למושלים, על דרך [ש"צ כג, ג] לדיק מושל יראה א' [מ"ק טו, ג]. ועל זה קאמר, הים ראה, דהיינו, זה שישראל הם ממשלותיו זה ראה. דמאזיה מקום הוכיח הים ענין זה דישראל הם ממשלותיו, שהוצרך לנוס מחמת זה. ועל זה קאמר שפיר, ראה שישראל באים עם ציח מצרים, דהוא משום מצות הענקה, וממילא מוכח דהיו משועבדים תחת שיעבדו של מקום, ע"כ הוצרך לקיים צם מצות הענקה. וכיון דבעבד עברי הקונה עבד הוא כקונה אדון לעצמו, נמצא שכביכול ישראל שהם עבדים למקום, הם צאמת ממשלותיו, וא"ש בס"ד.

7 ויב משה את ידו על הים וישב הים לפנות בוקר לאיתנו וגו' [יה, טז]. ורו"ל אמרו [ראה שמוס רבה כג, ז], לתנאו הראשון

שהתנה הקב"ה צמעשי צראשית. ומדקדקין [ראה אור החיים הק' כאן], דהוי ליה למכתב לאיתנו גבי וישם את הים לצרצה [שם כא]. ונראה לי בס"ד, דלכאורה לא היה צורך להתנות כלל צמעשה צראשית, דהא גם צרצי פנחס בן יאיר מצינו [תולין ג, א] שנצקע לו גינאי נהרא, אע"ג דלא אשכתן דהקב"ה התנה עמו מתחילתו. אלא דממילא משחמט, דכל מעשי שמים וארץ הכל תחת רשותם של צדיקים, וקרא אמר [תהלים ט, ז] כל שחה תחת רגליו, ולא צצר זכותיה דמשה רבינו וכל ישראל מרבי פנחס בן יאיר. אלא הא דהוצרך להתנות תנאי צמעשה צראשית, היינו משום דגלוי וידוע לפניו שפסל מיכה עמיד לעבור עמהם, כדכתיב [זכריה ג, יא] ועבר צים צרה [ראה סנהדרין קג, ג], ובלא תנאי היה ראוי שישב הים להעביר עליו שטף מים רבים ולהטביעו. ולפי זה אחי שפיר, צשעה שנעשה הים חרצה לא משום תנאו הראשון היה, דבלאו הכי לא היה עומד צפניהם, אבל מה שלא שב לאיתנו כי אם בצוקר, ולא מתחילה צשעה שעבר צים צרה, היינו משום תנאו הראשון. והיינו דאמר קרא, וישב הים לפנות צוקר, ולא מקודם, היינו, משום תנאו הראשון, וא"ש בס"ד. L

לא נשאר בהם עד אחד [יה, כח]. נראה לי בס"ד, 'עד' מלשון שובו עדי [יחל ג, יט], דפירשתי לקאי על גילונות קדושות.

7 מדרש פליאה [מובא צישמה משה בשלח ועוד], הים ראה ויגוס [תהלים קיד, ג], מנה ראה צרייתא דרבי ישמעאל ראה. ונראה לי בס"ד לפרשו כפשוטו, דפשטיה דקרא הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו. דהנה, צפרק קמא דתולין [א, א] צעובדא דרבי פנחס בן יאיר,

כרבי ל מנה דרין ואלא צצין
נצוק י"י בוך אגון עפיו
יבא אנו י"י יגובא דרין ואלא
כרין קין ג ע"א

דאמר לגינאי נהרא, אם אי אתה חולק לי גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם, ועל זה חלק לו מימיו. דהנה, השי"ת שיעזב כל כחות הטבע ומעשי בראשית, הכל כאשר לכל, תחת ממשלתן של דיקי אמת, כמבואר בדרשת רז"ל י"ג. ונראה, דהענין מבואר על דרך דכתיב [בראשית א, 6], בראשית ברא חלקים, ודרשו רז"ל [בראשית רבה א, 6] דהמורה הקדושה שנקראת ראשית היתה כלי אומנותו של השי"ת. ומנינו בתורה הקדושה [ראה ברייתא דרבי ישמעאל ספרא ויקרא י"ג מידות א, 6] דהשי"ת מסר לנו שלש עשרה מדות שהמורה נדרשת, ועל פי אותן מדות יהיה בכת חכמי ישראל לברר הלכות ודיני התורה. ואף אם אינם מכוונים הלכה כפי מה שהוא במרום, כבר עמד רבי יהושע על רגליו, ואמר לא בשמים הוא [בבא מציעא נט, ב]. א"כ, כיון שציד חכמי ישראל להכריע ההלכה, באופן שבשמים ממעל קובעים ההלכה כפי הסכמת חכמי ישראל, ממילא יוצן כיון דהארץ ומלואה לא נבראת אלא בכת התורה, דגם בענין הטבע הוא כפי מה שהצדיקים מסכימים, דהא כח זה הוא באותה כלי אומנות שהטבע נבראת בה.

ובזה ממילא מוצן על נכון מדרש הנ"ל, הים ראה מה שישאל הם ממשלותיו. וקאמר מהיכן ראה זה, מצרייתא דרבי ישמעאל, שצ"ג מדות התורה נדרשת בהן, אלמא דלא רצה השי"ת ליתן התורה ציבור כל הלכותיה צפרטות, אלא כפי מה שידרשו ישראל מ"ג מדות, שיהיה הכל כפי הכרעתן.

יב. ראה לעיל במאמר על הפסוק ויש משה, בו מרבר רבינו על ענין שליטת הצדיקים במעשה בראשית, כמו שנאמר כל שתה תחת רגליו.

א"כ מוכרח הוא שיהיה כח זה גם בהטבע שנבראת ע"י התורה, וממילא הוצרך הים לנוס, וא"ש צק"ד.

עוד נראה לי צק"ד, הנה אמרו רז"ל [ראה שמות רבה כא, 1] וישב הים לפנות בוקר לאיתנו [שמות יד, כ], לתנאו הראשון, תנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית על מנת שיקרע הים. ולכאורה יש להקשות, דהא על כרחך צריך לומר שכבר נברא, דבלא זה מן הנמנע להתנות עמו. וכיון שכן הוא, הא קיימא לן במשפטי התורה [גיטין עה, א] בעינן תנאי קודם למעשה, והכא דהוי ליה מעשה קודם, התנאי בטל ומעשה קיים. ואף די"ל דהתנה עם שרו של ים, מכל מקום אכתי צריך עיון לפי מה שביארנו צק"ד צרמנ"ס פרק ו מהלכות אישות [הלכה ב-ג], דכל שאין מציאות לקיים התנאי כי אם צמר שכבר חל המעשה, הוי ליה כמו מעשה קודם לתנאי.

וישבתי בזה צק"ד, הא דקשה על הרמנ"ס מהרי זה גיטין על מנת שתחזירי לי את הנייר [גיטין סט], ועי"ש בחידושו [ג]. ונראה לי לתרץ ספיר, דהא פירש רש"י בפרשת בראשית [ראה שם א, 6], היינו דאמר יום 'הששי', ויכולו, ולא כתיב יום 'ששי', היינו משום דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית על מנת שיקבלו ישראל את התורה, משום הכי כתיב הששי, דקאי על ויהי ציוס השלישי בהיות הבוקר [שמות יט, טו], דהיינו בששי צקיון. והכוונה נראה לי, דאיתא בגזירה שווה דהשלישי הששי, וכיון דלא נגמרו מעשה

ב. עיין חולין פה, א [עיי"ש בפ"י רש"י] ועוד מקומות, מה נפק"מ הא תנא דבי רבי ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן, זו היא שיבה זו היא ביאה, עיי"ש, ודו"ק. (מ"מ)

בראשית י"ב אם בשעי התורה, א"כ שוב הוי למעשה. וזה יתישב ללכאורה מאי קאמר משום תנאו הראשון, מי מעשה קודם לתנאי וי דראה ברייתא דרבי י שווה, א"כ מוכח מין מלאכת שמים וארץ כי הר סיני, ספיר הו"ו הר

במדבר [בראשית רבה ג] מהלים קיד, ג יוסף, דכתיב [בראשית המולה בא. נראה לי פשוט, דהא תנן ב משנה ב], הוי רץ לו וצורת מן העצירה. ד צריך שלא יהא אדם נו להתישב בכל מעשי ועבודתו. מכל מקום, אסור לו להתישב, במעשיו, ולצרות מן ה' הדיק, כשבא לידי נט המולה. דהיה לו ללא ודאי כנ"ל, דהיה מן עליו היצר. והנה, מן ממזרים, אחר שכבו במזרים, והרג את צי להתישב ולהצונן צא

כא. לשון המדרש שם: וינוס, בזכות ויעזוב בנד

יהיה כח זה גם בהטבע
ה, וממילא הולך היס
א"ש בס"ד.

הנה אמרו רז"ל נראה
וישז היס לפנות צוקר
למנאו הראשון, מנאי
שה בראשית על מנת
יש להקשות, דהא על
בר נברא, דכלא זה מן
וכיון שכן הוא, הא
תורה נגישין עה, אן בעינן
והכא דהוי ליה מעשה
מעשה קיים. ואף די"ל
מכל מקום אכתי צריך
בס"ד ברמז"ס פרק ו
ג, דכל שאין מניחות
מת שכבר חל המעשה,
שה קודם למנאי.

הא דקשה על הרמז"ס
וך על מנת שתחזירי לי
ועיי"ש בחידושו [ג].
ה, דהא פירש רש"י
ש א, לא, היינו דאמר
כתיב יוס' ששי, היינו
צ"ב"ה במעשה בראשית
את התורה, משום הכי
ל ויהי ציוס השלישי
ז, דהיינו בששי בסיון.
לאתיא בגזירה שווה
ללא נגמרו מעשה

כפי רש"י ועוד מקומות,
ישמעאל ושב הכהן ובא
יאה, עיי"ש, ודו"ק. (מ"ט)

ערוגת

בשלה

הבשם

קנה

שיצואו לארץ ישראל, ולא יהא צורך לניסא.
אבל כבר כתיב בפסוק [שמות יב, טז] ולא יכלו
להתמהמה, שהרגישו צעמם שאי אפשר להם
להשאר שם, פן ישחקו ח"ו. על כן לא חשו
לשום דבר, וגם זידה לא עשו להם, וצרחו
משם בחפזון. והיינו דאמר, היס ראה וינוס,
ואמרו רז"ל מה ראה היס שנקרע לפניו, ו
לכאורה לא היה להם ליסע באופן שיצטרכו
לנס. אבל ארונו של יוסף ראה, וממנו נלמד
דמן הצורך להיות צורת מן העצירה, ושפיר
קרע היס צפניהם, וא"ש בס"ד.

ויושע. ה' ביום ההוא את ישראל מיד
מצרים [יד, ט]. יש לדקדק על לשון
ציוס ההוא, הלא כבר נילולו מידם צעת זאת
צבאות ה' מארץ מצרים, ועתה שוב לא היו
חמת ידם, שיוצק עליהם לאמר שהושיעם
מידם, דאינו אלא מצרים ארי בעלמא. גם,
וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה'
צמצרים', ודקדק בספר קדושת לוי [בפרשתנו
במאמר המחיל או יאמר וישע ה'] דהוי ליה למימר
את היד הגדולה אשר עשה ה' ציוס סוף'. גם
המשך אז ישיר משה וגו', אשירה לה' כי גאה
גאה, ולבאר מאמר הכתוב [שמות טו, יא] נורא
מהלות עשה פלא וגו'.

ונראה לי בס"ד, בהקדם מאמר הכתוב [ש
יד, ה] ויגד למלך מצרים כי צרת העם
ויהפך לצב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה
זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו וגו'.
דהקושיא מפורסמת, הוצא גם בשפתי חכמים
[סס] במה שפירש רש"י [שם ד"ה ויגד] איקטורין

כא. לשון המדרש שם: שמעון איש קמרון אמר, בזכות עצמותיו של יוסף נקרע היס לישראל, וה"ד, היס ראה
וינוס, בזכות ועווב בגדו בידה וינס ותקרא לאנשי ביתה.

בראשית כי אם בשעה שקבלו ישראל את
התורה, א"כ שוב הוי ליה שפיר מנאי קודם
למעשה. וזוה יחישז שפיר פליאה הנ"ל,
לכאורה מנאי קאמר מה ראה, תיפק ליה
משום מנאו הראשון, מיהא לזה י"ל, דהוי ליה
מעשה קודם למנאי והמנאי בטל. אבל כיון
דראה ברייתא דרבי ישמעאל דילפינן גזירה
שווה, א"כ מוכח מיום הששי ללא נגמרו
מלאכת שמים וארץ כי אם בשעה שעמדו על
הר סיני, שפיר הולך לנוס לקיים מנאו
הראשון. L

במדרש [בראשית רבה פו, ט] היס ראה וינוס
[מהליס קיד, ג] מה ראה, ארונו של
יוסף, דכתיב [בראשית טז, יג] וינס וילא
המוצה ב". נראה לי בס"ד לפרש בדרך
פשוט, דהא מן צמסנה דאבות [פרק ד
משנה ט], הוי רץ למנוה קלה כצחמורה,
וצורת מן העצירה. דהיינו, אף דכל ענינים
צריך שלא יהא אדם נבהל צמעשיו, ומן הצורך
להתישב בכל מעשיו, ובכל משלח ידיו
ועבודתו. מכל מקום, באם עצירה בא לידו,
אסור לו להתישב, אלא צריך להיות נבהל
צמעשיו, ולצרות מן העצירה. והראיה מיוסף
הצדיק, כשבא לדי נסיון כתיב ציה וינס וילא
המוצה. דהיה לו לצאת צנתח ולא לנוס, אלא
וודאי כנ"ל, דהיה מחירא פן בתוך כך יתגבר
עליו היצר. והנה, ממנו למדו ישראל בצאתם
מצרים, אחר שכבר עשה השי"ת שפטים
צמצרים, והרג את צבוריהם, א"כ היו ראויים
להתישב ולהתבונן באיזה דרך יסצו בלכתן עד